

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Bakalářská práce

2020

Barbora Tvardíková

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Proměny zobrazení role koncentračních táborů v
perzekucích židovského obyvatelstva ve vybraných
českých tištěných médiích v obdobích před a v průběhu
druhé světové války**

Bakalářská práce

Autor práce: Barbora Tvardíková

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: PhDr. Martin Groman, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31.7.2020

Barbora Tvardíková

Bibliografický záznam

TVARDÍKOVÁ, Barbora. *Proměny zobrazení role koncentračních táborů v perzekucích židovského obyvatelstva ve vybraných českých tištěných médiích v obdobích před a v průběhu druhé světové války*. Praha, 2020. 55 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Martin Groman, Ph.D.

Rozsah práce: 83 576 znaků

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá proměnami zobrazení nacistických táborů v rámci perzekucí židovského obyvatelstva před a v průběhu druhé světové války. Pro své cíle vytyčuje čtyři sledovaná období a reflektuje výsledky z konkrétních zvolených českých dobových periodik. Hlavním cílem práce je určit, do jaké míry české obyvatelstvo na základě informací ze sledovaných periodik a ve vybraných obdobích vědělo o skutečných účelech nacistických táborů, kterým bylo shromáždění a následné vyhlazení evropských Židů.

Annotation

This bachelor's thesis shows the transformations of the display of Nazi camp's role in the persecution of the Jewish population during the Second World War. The thesis display total of four selected time periods and reflects the results from the specific pre-selected Czech periodicals. The main goal of the thesis is to determine the extent to which Czech population knew about the real purposes of the Nazi camps, which was the assembly and then extermination of European Jews, based on information from choosen periodicals.

Klíčová slova

holocaust, nacismus, česká dobová periodika, Protektorát Čechy a Morava, druhá světová válka, nacistické tábory, perzekuce židovského obyvatelstva

Keywords

Holocaust, nazism, Czech periodicals, Protectorate of Bohemia and Moravia, World War II, Nazi camps, persecution of the Jewish population

Title

Transformation of the display of concentration camp's role in the persecution of the Jewish population in the czech periodicals in selected time periods before and during the Second World War

Poděkování

Na tomto místě bych v první řadě ráda poděkovala vedoucímu této práce, PhDr. Martinovi Gromanovi, Ph.D., za jeho vstřícnou pomoc a trpělivost i v dobách časové tísně, které si nesmírně vážím.

Dále bych ráda vyjádřila poděkování za podporu své rodině, přátelům a nejvíce kolegům v práci a konkrétně pak mé nadřízené, která mě při psaní této práce podpořila ze všech nejvíce.

Obsah

Úvod	3
1. Základní charakteristiky	6
1.1. Antisemitismus	6
1.2. Holocaust	7
1.3. Nacismus	7
1.4. Nacistický antisemitismus	8
1.5. Nacistické tábory	10
1.5.1. Koncentrační a vyhlazovací tábory	10
1.5.2. Ghetta	11
1.6. Konečné řešení židovské otázky	13
2. Historický kontext Československa ve sledovaných obdobích	15
2.1. Počátky Československa	15
2.2. Ztráta pohraničních území a Mnichovská dohoda	15
2.3. Protektorát Čechy a Morava	17
3. Český periodický tisk ve sledovaném období	19
3.1. Cenzura	20
3.1.1. První republika	20
3.1.2. Druhá republika	21
3.1.3. Protektorát Čechy a Morava	22
3.2. Sledovaná periodika	23
3.2.1. České slovo	23
3.2.2. Lidové noviny	23
3.2.3. Národní politika	24
3.2.4. Právo lidu	24
4. Sledované události a jejich zobrazení v periodickém tisku ve vztahu k roli nacistických táborů v perzekucích židovského obyvatelstva	25

4.1. Norimberské zákony.....	25
4.1.1. Zobrazení v periodickém tisku	26
4.2. Křišťálová noc	29
4.2.1. Zobrazení v periodickém tisku	30
4.2.1.1. Zobrazení nacistických táborů.....	33
4.2.1.2. Dohra	35
4.3. Konference ve Wannsee	36
4.3.1. Zobrazení v periodickém tisku	37
4.4. Delegace Červeného kříže v terezínském ghettu.....	40
4.4.1. Zobrazení v periodickém tisku	41
Shrnutí	44
Závěr.....	49
Použitá literatura.....	50
Teze bakalářské práce.....	52
.....	53

Úvod

Za druhé světové války probíhala ze strany nacistického Německa masová likvidace Židů, které se dnes připisuje na šest milionů lidských obětí. Tento takzvaný holocaust byl vrcholem nacistického antisemitismu z třicátých a počátku čtyřicátých let dvacátého století a dodnes jej označujeme za jeden z nejhorších zločinů proti lidskosti. Hlavními dějišti tohoto masového vraždění se staly vyhlazovací a koncentrační tábory spolu s ghettty, do kterých byli Židé shromažďováni k finální likvidaci.

Tato práce se zabývá proměnami zobrazení nacistických táborů v rámci perzekucí židovského obyvatelstva, a to v dobovém českém periodickém tisku ve vybraných obdobích před druhou světovou válkou a během ní. Sleduje přitom zobrazení jak židovských ghett, tak táborů koncentračních i vyhlazovacích.

V prvopočátcích této práce stálo několik otázek zabývajících se myšlenkou, jak bylo možné, aby nacistický plán na vyvraždění evropských Židů došel až k milionům obětí. Nacistické Německo své plány zatajovalo, ale copak byla nacistická propaganda a cenzura skutečně tak důsledná, že nikdo nic netušil? Co se podle lidí skrývalo za hromadným přesídlováním Židů napříč státy? Měli snad možnost vědět o záměrech nacistického konečného řešení, ale rozhodli se nezasahovat, nebo byli natolik ovlivněni propagandou, že sami nacistické cíle podporovali? Pro bakalářskou práci jsem pak tyto otázky omezila na české obyvatelstvo a reflexi nacistických táborů, jako hlavních prostředků holocaustu, v českém dobovém tisku.

Hlavním cílem práce je ukázat, jak se v průběhu sledovaných období měnilo zobrazení nacistických táborů v souvislosti s perzekucemi židovského obyvatelstva. Zároveň se práce snaží přednést celkový postoj vybraných listů vůči antisemitismu v daných obdobích a na základě propojení těchto reflexí určit, do jaké míry tehdejší české obyvatelstvo vědělo o skutečném účelu nacistických táborů, a to právě vzhledem k informacím, které jim vybraná periodika v daných obdobích předkládala. S tímto cílem předpokládá čtyři možné výsledky:

1. České obyvatelstvo nebylo vybranými periodiky v daných obdobích informováno o existenci nacistických táborů a nemohlo si z vyhledaných textů existenci ani účely těchto táborů odvodit.

2. České obyvatelstvo bylo vybranými periodiky v daných obdobích informováno o existenci nacistických táborů, ale jejich skutečný účel mu nebyl prezentován ani jej nešlo z vyhledaných textů odvodit.

3. České obyvatelstvo bylo vybranými periodiky v daných obdobích informováno o existenci nacistických táborů, jejich skutečný účel mu nebyl prezentován, ale z obsahu vyhledaných textů jej šlo odvodit.

4. České obyvatelstvo bylo vybranými periodiky v daných obdobích informováno o existenci nacistických táborů a také o jejich skutečném účelu.

Při zpracování této práce jsem přistoupila celkem ke třem úpravám oproti obsahu schválených tezí. První dvě změny jsem se rozhodla provést na základě detailních úvah nad cíli práce a přípravných rešerší. Zaprvé jsem rozšířila původně specifikované reflexe koncentračních táborů na širší skupinu nacistických táborů. Do této skupiny jsem pak zařadila jak nacistické koncentrační tábory, tak nacisty zakládaná židovská ghetta a vyhlazovací tábory. Toto širší pojetí mi umožnilo lépe sledovat to, co tato střediska v první řadě představovala – tedy přípravu a samotné provádění hromadného vyhlazení Židů, holocaustu. Zároveň jsem tím sledované jevy více přiblížila československému a českému prostředí, jelikož pro zdejší židovské obyvatelstvo sloužilo ghetto v Terezíně jako bod, do kterého byli Židé převáženi, a z kterého velká část z nich dále pokračovala k finální likvidaci do vyhlazovacích táborů, na nucené práce nebo do jiných nacisty zřízených ghett a táborů.

Druhou úpravou oproti původním tezím se stalo dobové vymezení sledovaných událostí, mezi které jsem se rozhodla nezařadit osvobození nacistických táborů na konci Druhé světové války. Během zpracování výzkumu se totiž toto období stalo pro práci irelevantním – vlivem osvobození a konce války se zcela změnilo prostředí jak v médiích, tak všeobecně, což by výsledky práce zkreslovalo.

Po úpravě časového rozmezí tedy v práci sleduji zobrazení nacistických táborů v perzekucích židovského obyvatelstva na příkladu čtyř událostí, a to vždy dva měsíce před a dva měsíce po jejím odehrání. Patří mezi ně přijetí antisemitských norimberských zákonů z 15. září 1935, rozsáhlé protižidovské pogromy známé jako Křišťálová noc z 9. a 10. listopadu 1938, konference ve Wannsee ze dne 20. ledna 1942, na které byly nacistickými představiteli projednány finální detaily plánu na vyhlazení Židů, a delegace Červeného kříže v terezínském ghettu, kterou na den 23. června 1944 pozvali sami nacisté za účelem propagandistické akce zobrazující spokojený život v takzvaném židovském sídelním území.

Poslední provedená změna se týká knižních zdrojů, kdy jsem se při jejich prvotním vybírání odrazela od dostupných popisů, jejich podoba však nakonec vzhledem k potřebám této práce nebyla nosným zdrojem informací. Proto jsem oproti původním tezím změnila seznam základní literatury. Mezi hlavní zdroje této práce po provedených změnách, mimo dobová periodika, patří kniha od kolektivu autorů Bednařík, Jirák a Köpplová, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*, dále *Dějiny českých médií 20. století* od trojice Končelík, Večeřa a Orság, *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu* od Friedemanna Bedürftiga, *Dějiny československé žurnalistiky: Český a slovenský tisk v letech 1918-1944* od autorů Beránková, Křivánková a Ruttkay, *Encyklopedie dějin antisemitismu* od kolektivu Budil, Tydlitátová, Arava-Novotná a Tarant a v neposlední řadě publikace *Holocaust* od Františka Emmerta.

1. Základní charakteristiky

1.1. Antisemitismus

Pod slovem antisemitismus si můžeme představit nenávisť vůči Židům, případně jejich diskriminaci. Jeho definice je však rozvětvená a neexistuje jednotný výklad, který by pojem shrnoval. Kolektiv autorů Encyklopedie dějin antisemitismu uvádí, že „*Pojmem antisemitismus je označována iracionální nenávisť vůči židovskému etniku, kultuře či náboženství.*“¹ Parlament České republiky přijal v roce 2019 právně nezávaznou definici antisemitismu ve znění: „*Antisemitismus je určitý způsob vnímání Židů, který lze popsat jako nenávisť vůči Židům. Slovní a fyzické projevy antisemitismu směřují proti židovským i nežidovským osobám anebo jejich majetku, proti institucím a bohoslužebným místům židovských obcí.*“² Důvodem pro nejednotné definice antisemitismu jsou zejména jeho šíře a rozmanitost, kdy je při jeho výkladu třeba brát v zřetel celou řadu rozličných projevů. Častým problémem pak bývá stanovení jasných hranic pro to, co je antisemitské.

Antisemitismus bývá často rozdělován do kategorií, ale toto rozdělení nebývá hraniční. S událostmi druhé světové války a holocaustem bývá spojován antisemitismus rasový.³ Autor Lexikonu německého nacionálního socialismu 1933-1945 pak používá jiné rozdělení a antisemitismus, jehož základním kamenem je pohlížení na Židy jako na rasu, označuje za antisemitismus vědecký.⁴

---

¹BUDIL, Ivo, TYDLITÁTOVÁ, Věra, ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, TARANT, Zbyněk, *Encyklopedie dějin antisemitismu*. 1. vydání, Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. 292 s. ISBN 978-80261-0206-9. s. 57

²Usnesení Poslanecké sněmovny z 26. schůze ze dne 25. ledna 2019: k návrhu usnesení Poslanecké sněmovny ke Dni památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti /sněmovní dokument 2076/. In: *81. Usnesení Senátu*. Česká republika: Parlament České republiky, 2019, Příloha k usnesení Senátu č. 81, číslo 463. Dostupné také z: <https://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/90463/75783>

³BUDIL, Ivo, TYDLITÁTOVÁ, Věra, ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, TARANT, Zbyněk, *Encyklopedie dějin antisemitismu*. 1. vydání, Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. 292 s. ISBN 978-80261-0206-9. s. 55-60

⁴BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1. s. 17-18

1.2. Holocaust

Pojmem holocaust označujeme nacistickou genocidu spáchanou na evropských Židech v období druhé světové války. Tomuto systematickému vyvražďování padlo za oběť přibližně 5,8 až 6,5 milionu osob židovského původu, rovnající se jedné třetině tehdejší světové židovské populace a dvěma třetinám evropské. Oběti holocaustu se řadí mezi odhadovaných více než sedmnáct milionů civilních obětí nacismu, při použití nejširší definice, ze všech národností.⁵ Přiblížit rozpětí pro celkový počet nacisty zavražděných Židů není možné vzhledem k utajení, ke kterému nacistická vláda přistupovala. Uvedené odhady jsou údaji získanými na základech výsledků ze sčítání lidu z předválečných období, z nacistických dokumentů a statistických analýz.⁶

Holocaust v průběhu středověku a novověku označoval katastrofy rozsáhlých rozměrů a požáry. Slovo pochází z řeckého překladu Starého zákona, ve kterém označuje *celopal*, tedy zápalnou oběť Hospodinu. V latinském jazyce pak významově určuje totální zkázu spojenou s ohněm. Ve smyslu násilí proti Židům je nejstarší použití pojmu holocaust doloženo z pogromu v britském Yorku z roku 1190, při kterém napadené židovské ghetto zcela vyhořelo. V rámci nacistického pronásledování Židů v době druhé světové války bylo označení holocaust použito poprvé v prosinci roku 1942 v reakci na prvotní zveřejněné zprávy o nacistickém plánu na vyhlazení Židů, takzvaném konečném řešení.⁷

1.3. Nacismus

Národní socialismus, známý také jako nacismus, byl z jednoho pohledu součástí stranického programu *Národně-socialistické německé dělnické strany* (NSDAP), která se chopila moci v Německu roku 1933 a v jejímž čele stál Adolf Hitler. Program NSDAP se však v největší

---

⁵ BUDIL, Ivo, TYDLITÁTOVÁ, Věra, ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, TARANT, Zbyněk, *Encyklopedie dějin antisemitismu*. 1. vydání, Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. 292 s. ISBN 978-80261-0206-9. s.130

⁶ LAQUEUR, Walter. *Měnicí se tvář antisemitismu: od starověku do dnešních dnů*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 216 s. ISBN 978-80-7106-927-0. s. 114

⁷ BUDIL, Ivo, TYDLITÁTOVÁ, Věra, ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, TARANT, Zbyněk, *Encyklopedie dějin antisemitismu*. 1. vydání, Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. 292 s. ISBN 978-80261-0206-9. s. 130

míře opíral o Hitlerův spis *Mein Kampf* (*Můj boj*) a jeho další výroky a názory, které však ideologicky měly s národním socialismem v podstatě shodnou ideologii.

Označení národní socialismus slouží dále pro politické a názorové hnutí značného rozsahu, které Hitler přivedl k životu, a které následovalo jeho myšlenky a názory (shodné s politickým programem NSDAP). V neposlední řadě pak jako nacismus či národní socialismus jmenujeme německý mocenský systém v letech 1933 až 1945.⁸

Národně-socialistická německá dělnická strana pod vedením Adolfa Hitlera se v Německu chopila moci roku 1933. V lednu 1933 jmenoval tehdejší říšský prezident Hindenburg Hitlera říšským kancléřem. Nacionálněsocialistická propaganda o okamžiku již tenkrát mluvila jako nástupu k moci, detailněji však rozlišujeme ještě období mezi lety 1933 a 1934, kdy nacisté postupně vyřazovali jakýkoliv odpor, a moment, kdy se v srpnu 1934 stal Adolf Hitler, sloučením funkcí hlavy vlády a říšského prezidenta, vůdcem a říšským kancléřem.

První pokus o převzetí vlády učinila NSDAP již roku 1923 a tento neúspěšný počín vstoupil do dějin jako takzvaný „*Pivní puč*“. Za tento tah byl Adolf Hitler odsouzen k pěti letům vězení za velezradu, propuštěn byl ovšem už na konci roku 1924. Během pobytu ve vězení sepsal svůj politický program do spisu *Mein Kampf*.⁹

1.4. Nacistický antisemitismus

Antisemitismus patřil mezi nosné body Hitlerovy ideologie, ze které vybudoval jednu z hlavních zásad třetí říše.¹⁰ Z jeho učení vyplývající smrtelné nepřátelství vůči Židům vedlo až k holocaustu a pokusu o totální vyhlazení židovského národa.¹¹ Přesto není jednoduché určit, jak důležitou roli hrál antisemitismus v rozšíření nacismu mezi tisíce a později miliony

---

⁸ BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1. s. 283

⁹ BUDIL, Ivo, TYDLITÁTOVÁ, Věra, ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, TARANT, Zbyněk, *Encyklopedie dějin antisemitismu*. 1. vydání, Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. 292 s. ISBN 978-80261-0206-9. s. 130

¹⁰ Třetí říši označujeme hitlerovské Německo – Hitlerovu říši. Německá propaganda označení v průběhu roku 1942 přeměnila na samostatné „říše“. Dnes se pojmenování třetí říše používá pro německou epochu mezi lety 1933 a 1945.

¹¹ BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1. s. 284

Němců. V Hitlerově propagandě byl od začátku důležitý, ale vystupoval vedle řady dalších hnacích motivů pro potenciální následovatele – mezi nimi například extrémní nacionalismus, touha po odvetě za první světovou válku, vztek nebo strach z bolševismu.¹² Je ale známo, že jedna pětina Hitlerových prvotních stoupců uvedla antisemitismus jako nejdůležitější pohnutku pro své zapojení do nacistického hnutí.¹³

Nacionální socialismus rozšiřoval odstupňování ras dle jim přiřazené hodnoty a na první příčku stavěl árijskou rasu¹⁴, ke které přičleňoval Němce jako „*přední národ germánský*“.¹⁵ Z této údajné rasové nadřazenosti si národní socialismus odvozoval nárok árijské rasy na světovou vládu. Oproti tomu nejnižší stála rasa židovská, označovaná za kulturu bořící, které program odpíral právo na život.¹⁶ Židy program označoval také za biologickou hrozbu pro tuto nadřazenou rasu.

Proč se antisemitismus v Německu tak rozšířil? Jeho hromadnému přijetí nahrávala celková situace po první světové válce. Všeobecná nestabilita státu otevřela prostor pro řady extremistických hnutí, světová hospodářská krize přinesla hyperinflaci a Židé často figurovali na vůdčích pozicích v komunistických stranách. To vše otvíralo možnost označovat Židy za kapitalistické vykořisťovatele, ty, kteří měli prospěch z války, za hrozbu pro všechny hodnoty – rodinu, vlast i tradiční kultury a za agenty německých nepřátel. Program nacistické strany z roku 1920 přímo uvádí, že Židé nemohou být členy pospolitosti německého národa. Při šíření své ideologie tedy NSDAP využila existujícího antisemitismu a dále ho rozšiřovala.¹⁷

---

¹² Výrazem „bolševismus“ se po roce 1917 označovala sovětská politika a marxistická ideologie, o kterou se opírala. V západní Evropě byl strach z bolševismu rozšířený od roku 1917, čehož Hitler využíval při získávání důvěry západních mocností.

¹³ LAQUEUR, Walter. *Měníci se tvář antisemitismu: od starověku do dnešních dnů*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 216 s. ISBN 978-80-7106-927-0. s. 106-107

¹⁴ Pojem árijská rasa se užíval pro označení „nejhodnotnější“ bílé rasy, tedy Germánů. Nacisté později začali nahrazovat označení formulacemi jako „německé krve.“

¹⁵ BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1. s. 284

¹⁶ BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1. s. 284

¹⁷ LAQUEUR, Walter. *Měníci se tvář antisemitismu: od starověku do dnešních dnů*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 216 s. ISBN 978-80-7106-927-0. s. 107-108

Nacisté tvořili svou vlastní mytologii, ve které Žid představoval hlavní symbol zla. Židovství spojovali s Dáblem a tvořili představu démonického Žida, přičemž čerpali ze starších motivů rasového antisemitismu. V kontrastu k údajně démonickým Židům pak stavěli čisté Němce/Árijce jako pomyslný vrchol rasové pyramidy.

Ačkoliv při své komunikaci a byrokracii využívala národně-socialistická strana efektivně prostředky moderní komunikace, ve svém základu byla zcela proti-moderní. I zde využívala antisemitské propagandy, kdy modernitu představovala jako produkt údajné židovské dekadence. Jediný způsob, jak se té bránit, pak bylo očistit společnost od Židů a vrátit se do před-moderní doby pradávných Árijců.¹⁸

1.5. Nacistické tábory

1.5.1. Koncentrační a vyhlazovací tábory

Ačkoliv do historie se zapsaly především pro svou likvidační roli v perzekucích židovského obyvatelstva, nevznikly nacistické koncentrační tábory otevřeně z antisemitistických důvodů. První tábory založili nacisté již v roce 1933 původně za účelem zadržení politických vězňů, záhy jim však sloužili také pro zatýkání „*kriminálních živlů – asociálů*“.¹⁹ Do této skupiny řadili nacisté bezdomovce, tuláky, homosexuály, Romy nebo Svědky Jehovovy. Mezi uvězněné spadali také Židé, ale zpočátku ne kvůli svému rasovému původu. Dle oficiální nacistické propagandy sloužily koncentrační tábory k převýchově protistátních živlů a „*asociálů*“.

První koncentrační tábor založili nacisté ve městě Dachau západně od Mnichova v březnu roku 1933. Židé byli v rámci nacistického protižidovského tažení poprvé uvězněni v Dachau v listopadu 1938. Jednalo se o asi 10 000 židovských občanů Německa odvedených po událostech Křišťálové noci.²⁰

---

¹⁸ BUDIL, Ivo, TYDLITÁTOVÁ, Věra, ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, TARANT, Zbyněk, *Encyklopedie dějin antisemitismu*. 1. vydání, Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. 292 stran. ISBN 978-80261-0206-9. s. 130-131

¹⁹ BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1. s. 217

²⁰ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 53-57

System nacistických táborů se začal rychle rozrůstat po obsazení zahraničních území Německem od roku 1938 a po vypuknutí druhé světové války 1939. V nově vznikajících táborech panovaly stále horší podmínky zahrnující jak zvyšující se brutalitu ze strany dozorců, tak snižující se už tak nízký standard pro život vězňů v táborech. Do táborů směřovalo více vězňů a v jejich složení začaly převládat osoby neněmecké národnosti, hlavně Poláci a polští Židé. V táborech se po vypuknutí války přestal brát ohled na úmrtnost vězňů, která rapidně stoupala.

S postupující druhou světovou válkou se koncentrační tábory měnily v likvidační střediska, ale bylo to až v průběhu zlomového roku 1941, kdy do vybraných táborů přibýly nechvalně známé plynové komory v rámci příprav na takzvané *konečné řešení židovské otázky* a úplné vyhlazení židovské rasy. Zároveň začaly vznikat nové vyhlazovací tábory, čistě za účelem masové likvidace židovského národa.²¹

Na rozdíl od táborů koncentračních nepřebývali ve vyhlazovacích táborech stálí vězni s výjimkou skupiny určené na nezbytné práce v táboře. Celkem ve vyhlazovacích táborech zahynula více než polovina všech obětí holocaustu, tedy přibližně 3,5 až 4 miliony lidí.²²

1.5.2. Ghetta

Ghetto jako označení oddělených židovských čtvrtí má původ v počátcích šestnáctého století, kdy vznikla uzavřená židovská oblast na benátském ostrově *Ghetto nuovo*. Ghetta ale existovala již dávno předtím například v Londýně, Paříži nebo Praze. Uzavřené židovské čtvrti postupně zanikaly s nástupem industrializace a emancipace i v rámci přestaveb s cílem zlepšení hygienických podmínek ve městech. Těto takzvané asanaci například podlehl židovské ghetto v Praze – šlo o jednu z největších akcí tohoto druhu v Evropě.

Samotné pojetí ghetta není jednotné. Na jednu stranu byla představiteli segregace, nerovnoprávnosti a panovaly v nich často prostorově stísněné a špatné hygienické podmínky. Na druhou stranu zároveň udržovala autentickou kolektivní identitu a jistou míru autonomie.

---

²¹ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 57

²² EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 115

Nacistická židovská ghetta význam těchto uzavřených čtvrtí zcela změnila. Pro nacistické Německo představovalo shromáždění Židů do těchto oblastí přestupní krok před deportací do koncentračních a vyhlazovacích táborů.²³ Zároveň pak ghetta poskytovala možnost proklamování Židů o jejich plánovaném osudu, kdy zavedená zdánlivě samostatná samospráva měla budit dojem, že cílem přesídlování je vybudování židovské autonomie.²⁴ Nacistická propaganda hlásala, že židovská populace má v ghettech pouze přečkat válku, po které mělo nastat jejich soustředění do „židovské rezervace“ na východě Evropy, nebo dokonce přesídlení do Palestiny či na Madagaskar. Pro nacisty bylo nezbytné oběti před samotným vyvražďováním soustředit na uzavřených místech, v opačném případě by rozptýlení Židé mohli představovat vysoké riziko vzhledem k pokusům o útěk a případné vybudování ozbrojených odporů. Ve zcela uzavřených a ze strany SS střežených ghettech však nic takového nebylo možné.

Za hlavní dějiště svého plánu na vyhlazení židovské populace si nacisté vybrali obsazené Polsko, a to s ohledem na vysokou koncentraci Židů v polské populaci – ta například na východním území dosahovala patnácti procent. Uzavřené čtvrti měly vzniknout ve velkých polských městech a sváženi do nich měli být Židé z celé Evropy.

Ghetta vznikala v letech 1940 a 1941 nejprve v polských, ale později také v sovětských městech. Vyhrazená jim byla jen malá plocha a počty obyvatel dosahovaly desítek tisíc i statisíců lidí, oddělených od zbytku města vysokými zdmi a ostnatými dráty. Běžným problémem již od počátku byl hraniční nedostatek místa, jídla, vody i léků. Přestože neměla být ghetta hlavním prostředkem pro vyhlazení Židů, byla místem představujícím lidské utrpení a strádání, ve kterých v důsledku hrozných podmínek zahynula pětina ze soustředěných lidí.

K vyhlazení nacisté určili jedenáct milionů evropských Židů a jak se ukázalo, vystavěná ghetta neměla šanci takové množství pojmout ani při maximálním přelidnění. Proto vzniklo na území Protektorátu Čechy a Morava víceúčelové ghetto Terezín a celá řada sběrných

---

²³ BUDIL, Ivo, TYDLITÁTOVÁ, Věra, ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, TARANT, Zbyněk, *Encyklopedie dějin antisemitismu*. 1. vydání, Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. 292 stran. ISBN 978-80261-0206-9. s. 125-126

²⁴ BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1. s. 139

táborů po celé Evropě, určených pro čekání na deportaci do ghatt nebo vyhlazovacích táborů. Od roku 1942 pak mnohé transporty směřovaly přímo do vyhlazovacích táborů, bez „přestupních zastávek“.²⁵

1.6. Konečné řešení židovské otázky

Pod takzvaným konečným řešením židovské otázky rozumíme fyzické vyhlazení Židů. Psal se leden 1939 a Adolf Hitler na shromáždění Říšského sněmu otevřeně prohlásil, že „v případě vypuknutí nové světové války bude zničena židovská rasa v Evropě.“²⁶ Jeho řeč nezbudila téměř žádný ohlas a až později se stala známou jako „proroctví“ pro hrůzy, kterými si židovský národ v následujících letech prošel.

Přesný okamžik, kdy se Hitler rozhodl vyhladit Židy však není znám. Antisemitismus hrál v Hitlerově propagandě a v nacistickém učení od počátku velmi důležitou roli, ale figuroval vždy vedle množství dalších motivů, které k nacismu přitáhly miliony Němců. Hitler sám byl antisemitou od svých mladých let, ale ani v jeho knize *Mein Kampf* není nijak blíže určeno, kdy k jeho přerodu v přesvědčeného antisemitu vlastně došlo.²⁷ Některé pasáže v knize pouze naznačují, že se myšlenkou zabýval již ve dvacátých letech, ale neexistují žádné přímé důkazy. „První diskuze a předběžné organizační přípravy na tzv. konečné řešení židovské otázky (*Endlösung*, tj. fyzické vyhlazení Židů) musely v neuzším nacistickém vedení proběhnout už někdy v letech 1938 a 1939. V roce 1938 se postavení německých Židů drasticky zhoršilo a o rok později byl spuštěn tajný program eutanazie duševně nemocných, který tzv. konečnému řešení předcházela jako „generální zkouška“ hromadného vraždění.“²⁸

V prvních šesti týdnech druhé světové války německá armáda porazila a obsadila sousední Polsko a nacistická propaganda začala Židy okamžitě označovat za nepřátele a hlavní viníky války. Území obsazeného Polska bylo rozděleno mezi Německo a Sovětský svaz a pod nacistickou nadvládou se tak dostalo kolem dvou a půl milionů polských Židů, tedy přibližně

---

²⁵ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 85-91

²⁶ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 59

²⁷ LAQUEUR, Walter. *Měníci se tvář antisemitismu: od starověku do dnešních dnů*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 216 s. ISBN 978-80-7106-927-0. s. 106-107

²⁸ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 59

pětkrát tolik, než jich v roce 1933 žilo v Německu. Tehdejší hlava Hlavního úřadu říšské bezpečnosti Reinhard Heydrich, budoucí zastupující říšský protektor pro Protektorát Čechy a Morava, vydal hned 21. září 1939 nové nařízení pod záštitou provádějících předpisů k norimberským zákonům, které zpřísnilo zacházení se Židy. Od 1. prosince museli polští Židé vyjma dětí do deseti let jako první v Evropě nosit značení ve formě žluté hvězdy a v průběhu roku 1940 byli bez věkových hranic přemísťováni do uzavřených ghatt.

S rozšiřujícím se podrobeným územím se zvětšoval počet Židů, nad kterými měli nacisté vládu. Po obsazení území Sovětského svazu v roce 1941 o další dva až tři miliony. Podmínky nebyly pro všechny stejné – zatímco polští Židé byli zavíráni do ghatt, němečtí a západoevropští sice zůstávali na svobodě, ale pod tlakem velmi drsných perzekucí. V obsazeném Sovětském svazu propuklo vraždění Židů naplno už v roce 1941 – ve formě hromadného střelení v roklích a likvidací v pojízdných plynových vozech. Konečné číslo židovských obyvatel určených k likvidaci v rámci tzv. konečného řešení se nakonec vyšplhalo na jedenáct milionů lidí.²⁹

Důležité je zde zdůraznit, že proti událostem holocaustu existoval také značný odpor a vzdor. Ačkoliv Židům byl organizovaný odboj prakticky znemožněn odříznutím od světa v uzavřených nacistických táborech, právě uvnitř nich docházelo především v letech 1943 a 1944 ke vzpourám ze strany židovských vězňů. Byť všechny byly krvavě potlačeny, je nutné vědět, že Židé se jako národ hromadně nepodrobili nacistickým plánům. Z táborů se vězni také pokoušeli utéct a díky několika zdařilým únikům se svět nakonec dozvěděl o skutečných cílech konečného řešení. Uniklí vězni kontaktovali odboj a jejich zprávy se dostali do spojeneckých a neutrálních zemí. Ze zahraničních států pak s Židy sympatizoval například Sovětský svaz, Velká Británie, Bělorusko nebo Spojené státy americké. Desetitisíce a možná i statisíce Židů bylo před vyvražděním zachráněno jak ze strany iniciativ ve válce neutrálního Švédska, tak díky záchranným akcím, z nichž některé financovaly americké židovské organizace.³⁰

---

²⁹ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 59-65

³⁰ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 151-157

2. Historický kontext Československa ve sledovaných obdobích

2.1. Počátky Československa

Československý stát vznikl dne 28. října 1918 jako parlamentní demokracie a svou samostatnost si udržel téměř přesných dvacet let, tedy období, které se označuje za První republiku – a to až do osamostatnění Slovenska a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939.³¹

V prvních letech své existence procházelo Československo vážnými hospodářskými problémy, přerušeny krátkým vzestupem národní ekonomie ve dvacátých letech. Ten však neměl dlouhého trvání a na přelomu dvacátých a třicátých let Československo tvrdě zasáhl dopad světové hospodářské krize, provázený poklesem průmyslové výroby a vzrůstající nezaměstnaností.³² Tehdy se začalo hlasitěji ozývat volání slovenské části obyvatelstva po autonomii, které nabývalo na síle postupně již řadu let.³³ Vedle toho se pak přiosťovaly vztahy mezi Čechy a německou menšinou v Československu, která však tvořila přibližně třetinu veškerého obyvatelstva. Tendence k místy napjatým českoněmeckým vztahům mimo jiné vězela v nepodařených pokusech československých Němců připojit jimi obývané pohraniční území, takzvané Sudety, po skončení první světové války k Rakousku a později k Německu.³⁴

2.2. Ztráta pohraničních území a Mnichovská dohoda

Německý nacismus v čele s Adolfem Hitlerem usiloval od počátku o světovou nadvládu a po převratu a uchopení moci v Německu bylo jeho prvním cílem podrobení celé Evropy. Německo se tak stalo ohniskem blížící se světové války a Československo se pro svou pozici

---

³¹ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s.155

³² ŠRÁMEK, Dušan. *Československá ekonomika v letech 1918-1938*. Revue Politika [online]. 2008, 20.11.2008, VI. (XIX.) [cit. 2020-07-19]. ISSN 1803-8468. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/ceskoslovenska-ekonomika-v-letech-1918-1938>

³³ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s.156

³⁴ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. s. 28-29

ve středu Evropy okamžitě ocitlo v ohrožení. Nebezpečí přicházelo ze stran fašistického Polska, Maďarska, Itálie a především Německa, pro které bylo překážkou v expanzi na východ a jihovýchod Evropy. Po zákazu nacistické strany vznikla v Československu Sudetoněmecká vlastenecká fronta, široké hnutí, které se později zformovalo do Sudetoněmecké strany.³⁵ Ta se později stala nástrojem hitlerovského Německa namířeným vůči Československu.³⁶

V reakci na napjaté vztahy s Německem a skupinami sudetských Němců v čele se Sudetoněmeckou stranou přistoupila v září 1938 československá vláda k zákazu této strany a vyhlášení všeobecné mobilizace.³⁷ Od té však musela záhy odstoupit vzhledem k tlaku projevenému ze strany Anglie a Francie, které hrozily vypovězením spojenecké smlouvy.³⁸ Krátce nato došlo k podpisu Mnichovské dohody v září 1938 a Československo muselo podstoupit pohraniční území Německu.³⁹

Podpisem Mnichovské dohody v noci na 30. září rozhodli představitelé Německa, Velké Británie, Francie a Itálie o připojení československých pohraničních území s vysokým počtem německy mluvících obyvatel k Německu. Dne 6. října na základě Žilinské dohody získalo Slovensko již déle prosazovanou autonomii a republika se přejmenovala na Česko-Slovensko. Samosprávu si prosadila rovněž Podkarpatská Rus a v průběhu října a listopadu došlo k zabrání dalších oblastí Polskem a Maďarskem. Celkově byla od spojeného československého území odpojena přibližně třetina, na které žilo kolem 4 879 000 obyvatel.⁴⁰

---

³⁵ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky: celost. vysokošk. učebnice*. Díl 3, *Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. 315 s., [16] s. fot. s. 45-46

³⁶ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. s. 28-29

³⁷ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s. 156

³⁸ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky: celost. vysokošk. učebnice*. Díl 3, *Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. 315 s., [16] s. fot. s. 50

³⁹ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s.156

⁴⁰ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s.197

Podstoupení pohraničních oblastí zanechalo republiku vojensky bezbrannou a spustilo vlnu vystěholectví česky hovořícího obyvatelstva ze zabraných území dále do středu republiky. Průmyslová kapacita se snížila přibližně o 35 %, přerušení dopravních toků vedlo ke zhoršení zásobování a začala stoupat nezaměstnanost. Vedle hospodářských propadů se Československo potýkalo s depresí napříč společností, která vnímala Mnichovskou dohodu jako selhání první republiky a občanského státu s parlamentní demokracií, který pro ni představovala.⁴¹

2.3. Protektorát Čechy a Morava

Den po vyhlášení Slovenska samostatným státem, dne 15. března 1939, vnikla německá armáda do českých zemí. Hned následující den pak vydal Adolf Hitler na Pražském hradě výnos, kterým vznikl Protektorát Čechy a Morava.⁴²

Ustanovená dvojkolejná správa se skládala z německých okupačních orgánů na jedné straně a české protektorátní vlády na straně druhé. Ačkoliv formálně autonomní, byla tato česká vláda podřízená okupačním úřadům. Nejvyšším německým představitelem pověřeným dohledem nad správou protektorátu se stal Konstantin von Neurath v novém postu říšského protektora se sídlem v Praze. V čele české správy zůstal dosavadní prezident Emil Hácha s předsedou Aloisem Eliášem. V zahraničí se zformovalo československé státní zřízení, exilová vláda otevřeně stojící proti nacismu a v čele s Edvardem Benešem.⁴³

Pro židovské obyvatelstvo v českých zemích začaly s vyhlášením protektorátu platit omezující výnosy nacistického Německa. Židé takřka ihned přišli o svá občanská práva, jejich majetek byl konfiskován a byli vystaveni perzekucím, od podzimu 1941 pak postupně fyzické likvidaci s dalšími Židy v nacisty podrobených územích.

---

⁴¹ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. s. 75-77

⁴² KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. s. 81

⁴³ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s.198-199

V reakci na vyhlášení protektorátu vznikaly od léta 1939 na českém území odbojové skupiny se snahou bojovat proti nacismu, později rozdělené do dvou hlavních skupin: odboj organizovaný ilegální Komunistickou stranou Československa a nekomunistický odboj.⁴⁴

Protektorát Čechy a Morava zůstal plně v říšské moci, která jej otevřeně vykořisťovala jak vojensky, tak dopravně a komunikačně. Pod nacistickou mocí se ocitly veškeré podstatné aspekty finančního sektoru, průmysl i zemědělská výroba. Na celém území začal proces poněmčení s postupným tlumením české kultury a školství, veškeré projevy odporu byly trestány zatčením, smrtí nebo odvečením do koncentračního tábora.⁴⁵ Pod nacistickou nadvládou zůstalo území protektorátu po celou dobu trvání druhé světové války.

---

⁴⁴ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s. 199

⁴⁵ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. s. 88-89

3. Český periodický tisk ve sledovaném období

Navzdory hospodářským potížím, se kterými se Československo potýkalo v prvních dvaceti letech své existence, zažívala tištěná média značný rozmach. Především pak periodický tisk, který si držel rozhodující mediální roli i vedle nových typů médií v podobě rozhlasu a filmu.⁴⁶ Technologický rozvoj vedl k vyšší kvalitě úpravy a grafického zpracování tiskovin, rozšířil se do té doby okrajový bulvární tisk a středem struktury tisku se stala stranická periodika, přičemž politické strany často vydávaly celou síť tiskovin. Změnou prošel také jazyk používaný v textech, který se nově soustředil na srozumitelnost a stručnost. Rozšíření periodik a jejich velké množství spolu však neslo i negativní stránku. Především byl dbán větší zřetel na kvantitu před kvalitou a i seriózní a stranický tisk měl sklony k bulvárnosti v prostředí, kde bylo snadné obstát s průměrným nebo i podprůměrným obsahem. Bulvární tisk pak nabízel jistou formu zábavy, která však měla tendence upozadovat důležitá společenská témata.⁴⁷

Mnichovská dohoda přinesla Československu velké množství změn, mimo jiné také vedla ke změně struktury mediální nabídky. Ztrátou pohraničních území přišlo Československo, později Česko-Slovensko o většinu papírenského průmyslu, což vedlo k nedostatku papíru a celkovému zhoršení podmínek pro vydávání tisku. Nedostatek papíru byl v některých případech používán jako záminka k ukončení činnosti tištěných médií. Za období od října 1938 do ledna 1939 zaniklo na našem území téměř 1900 titulů periodického tisku, v první řadě takových, které měly levicový charakter a antifašistické naladění. Konkrétně to byly v Sudetech vydávané české tituly, po zákazu strany přestaly vycházet komunistické listy, dále sociálně demokratické tiskoviny a demokraticky orientované tituly. Další periodika zanikla jako důsledek sjednocování a slučování organizací, které se stalo pro období mezi Mnichovskou dohodou a vznikem protektorátu typickým.⁴⁸

---

⁴⁶ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. s. 32

⁴⁷ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8. s. 37

⁴⁸ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s. 201-202

V Protektorátu Čechy a Morava a v průběhu druhé světové války je pro československá legální média i pro média obecně typické, že se stala součástí vojenské strategie a válečné propagandy. Ta sloužila jak k osvětě obyvatelstva a obecně k šíření propagandistických myšlenek, ale také k dezinformování protivníka, pozvednutí morálky nebo posílení odporu proti nepříteli.⁴⁹

Cílem nacistické moci v Protektorátu Čechy a Morava bylo mít kontrolu nad vši produkcí ovlivňující veřejné mínění. Legální média spadala zcela pod řízení nacistické okupační správy. Vedle tohoto legálního tisku se v nacisty ovládaném protektorátu rozvinul tisk ilegální, rozdělený na tiskoviny vydávané přímo na jeho území a listy vydávané ze zahraničí, z území ovládaných spojenci.⁵⁰

3.1. Cenzura

3.1.1. První republika

Již od počátku Československa na jeho území vždy platily nějaké formy cenzury tištěných médií, přestože Ústava z roku 1920 zaručovala svobodu tisku. Tato svoboda však byla dána pouze v mezích platných zákonů a v době jejího schválení již platil rakouský tiskový zákon č.6/1863, který určoval mnohá pravidla pro řízení tisku.⁵¹

Mezi lety 1918 a 1938 bylo přijato celkem 34 zákonů ovlivňujících československá média. V roce 1920 zákon o mimořádných opatřeních stanovil, že v případě války nebo vnitřního ohrožení státu je možné tiskovou svobodu dočasně omezit. Zákon na ochranu republiky z roku 1923 dále „konstatoval, že obsahem tiskopisu se lze dopustit zločinu zrady státního tajemství nebo přečinu nedovoleného zpravodajství, pod nímž se chápalo šíření zpráv schvalujících trestné činy, výzev k neplnění povinností vyplývajících ze zákona apod. Označení textu jako nedovoleného zpravodajství usnadňovalo konfiskace obsahu

---

⁴⁹ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s. 194-195

⁵⁰ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s. 203-204

⁵¹ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s. 166-167

periodika.“⁵² V průběhu třicátých let Československo přijalo novou pro tisk omezující legislativu vzhledem ke zvyšujícímu se napětí ze strany nacistického Německa. Zákon o mimořádných opatřeních z roku 1936 pak umožnil v případě branné pohotovosti státu nařídít preventivní cenzuru tiskovin, zákaz jejich vydávání a rozšiřování a určoval v takovém případě zřízení ústřední cenzurní komise. Zákon vešel v platnost po vyhlášení mobilizace 23. září 1938.⁵³

Na základě výše zmíněných a dalších zákonů byla v průběhu první republiky na tisk a média obecně aplikována přísná pravidla. Povinností bylo předkládat výtisky periodik odpovědným úřadům nejpozději do začátku jejich šíření, přičemž tato lhůta se postupně posouvala pro zajištění dostatečného času na kontrolu. Praktikována byla obsahová cenzura prostřednictvím následné kontroly, kdy úřady mohly zabavit nevyhovující tisk, nebo jejich část. Cenzura byla viditelná v podobě cenzurních prázdných míst v tiskovinách.

Aplikovaná cenzura se týkala především listů, které obsahovaly ideové výhrady vůči první republice, její existenci nebo jejímu charakteru. Ve většině šlo o periodika německých nacionalistických stran, organizací sympatizujících s nacismem nebo o tiskoviny fašistů a komunistů.⁵⁴

3.1.2. Druhá republika

Za druhou republiku označujeme období šesti měsíců od podpisu Mnichovské dohody do vzniku Protektorátu Čechy a Morava. Ještě před podpisem Mnichovské dohody, konkrétně dne 23. září 1938, vyhlásila československá vláda brannou pohotovost a v platnost tak vstoupil zákon č. 300/1920 Sb. O mimořádných opatřeních, který zpřísnil cenzurní opatření. Obsahoval možnost v době nepokojů omezit občanské svobody, konkrétně uváděl, že *„vydávání a rozšiřování časopisů může být omezeno a podrobeno zvláštním podmínkám, může býti uložena povinnost periodickému tisku předkládati povinné výtisky nejvýše 2 hodiny*

---

⁵² KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. Dějiny českých médií 20. století. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8., str. 33

⁵³ KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. Dějiny českých médií 20. století. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8., str. 33-34

⁵⁴ Tamtéž.

před vydáním.“⁵⁵ Jen o tři dny později vznikla Ústřední cenzurní komise při ministerstvu vnitra, která měla s okamžitou platností na starosti cenzuru tisku, zásilek, telegramů a telegrafních rozhovorů, provozu radiotelegrafických zařízení, divadel, filmů a zvukových reprodukční zařízení. V rukách komise zůstala předběžná cenzura do 6. prosince 1938, kdy ji nahradili úředníci z Ústředí tiskové dozorcí služby pod kontrolu tiskového odboru Předsednictva ministerské rady. Jedním ze základních cenzurních prvků v tisku byl zákaz publikovat jakoukoliv kritiku vlády, vládních opatření a německého státu, na kterém bylo Československo hospodářsky závislé.⁵⁶

3.1.3. Protektorát Čechy a Morava

Řízení tisku v protektorátu zcela spadalo pod nacistickou okupační správu a po zbudování okupačních úřadů jím byl pověřen Úřad říšského protektora, konkrétně oddělení kulturně politických záležitostí se zřízenou skupinou Tisk. V jejím čele stanul důstojník SS Wolfgang Wolfram von Wolmar. K provádění cenzury byl v rámci těchto orgánů zřízeno Ústředí tiskové dozorcí služby (ÚTDS).

Praktikovaná cenzura byla třístupňová a cenzoři ÚTDS drželi službu 24 hodin denně. První kontrolu prováděl cenzor v redakci, ve kterých vždy fungovali dva čeští cenzoři, kteří spolu se šéfredaktorem zodpovídali za dodržování cenzurních pokynů. Druhým stupněm pak byla kontrola výtisku ze strany ÚTDS a ve sporných případech pak přišel na řadu třetí stupeň, tedy konzultování přímo se skupinou Tisk. Uplatněná cenzura pak nesměla být viditelná, v tiskovinách nezůstávala (na rozdíl od předchozích období) bílá místa, nýbrž závadný text musel být nahrazen novým. Řízení tisku pak bylo podporováno formou pravidelných týdenních tiskových konferencí cenzurních úředníků s politickými redaktory a šéfredaktory tiskovin, kde probíhalo hodnocení práce redakcí, navrhování témat a formy jejich publikování a předávání nových pokynů, upozornění nebo napomenutí.⁵⁷

---

⁵⁵ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s. 201

⁵⁶ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s. 201-202

⁵⁷ BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3. s. 204-205

3.2. Sledovaná periodika

3.2.1. České slovo

Po mnoho let bylo České slovo ústředním tiskovým orgánem národně socialistické strany, a to od svého prvního vydání 1. března 1907. Přidružený k němu byl deník Večerní České slovo, který byl v polovině dvacátých let nejrozšířenějšími novinami v Čechách. Toto postavení mu přinesla jeho stručnost a pestrost a také pravidelné sportovní zpravodajství.

České slovo bylo politickým listem, i když se v některých obdobích snažilo vystupovat jako nezávislý tisk. List často tlumočil hradní politiku, propagoval nacionalismus a na počátku třicátých let zlehčoval nebezpečí, které Československu hrozilo po nástupu Hitlera k moci. Periodikum vycházelo s mnoha přílohami, například pro ženy nebo děti, a to i v období Protektorátu Čechy a Morava.⁵⁸

3.2.2. Lidové noviny

Jako nezávislé periodikum vycházely Lidové noviny od roku 1893 a nesly s sebou pověst elitního listu, přestože tuto roli obsahem ne vždy splňovaly. Jako nezávislý tisk nebyly vydávané žádnou politickou stranou, ale politicky zcela neutrální nebyly. Ke konci třicátých let se například objevila obvinění, že slouží jako deník národních socialistů.⁵⁹ K tématu nezaměřenosti se například vyjádřil redaktor Národního osvobození Václav Cháb: „*List tzv. nestrannický je prakticky nemožný. Musely by ho dělat stroje... Skutečným informátorem a zpravodajem je takový list, který své tendence neskrývá, který s ní naopak své čtenáře seznamuje. Noviny, které o sobě tvrdí, že jsou netendenční, nestranné atd., hrají se svým čtenářem vlastně nepoctivou hru [...]*“⁶⁰

---

⁵⁸ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky: celost. vysokošk. učebnice*. Díl 3, *Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. 315 s., [16] s. fot. s. 161-165

⁵⁹ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky: celost. vysokošk. učebnice*. Díl 3, *Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. 315 s., [16] s. fot. s. 176-178

⁶⁰ Cháb, V: Jak se dělají noviny. Pokrok, Praha 1932, str. 21. (Obsaženo v: BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky: celost. vysokošk. učebnice*. Díl 3, *Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. 315 s., [16] s. fot. s. 176)

3.2.3. Národní politika

Národní politika patřila spolu s Lidovými novinami mezi takzvaný nezávislý tisk a vycházela již od roku 1883. Periodikum bylo značně rozšířené mezi střední třídou, a to také díky své inzertní příloze Malý oznamovatel. Obecně měla Národní politika komerční prostředí, kdy vedle této inzertní přílohy prodávala také redakční obsah, který často reflektoval aktuální dění. Její celkové vyznění pak bylo vcelku konzervativní.⁶¹ (176-177)

3.2.4. Právo lidu

Právo lidu poprvé vyšlo 1. října 1897 jako ústřední tiskový orgán sociální demokracie. Ve svých počátcích plnil list úlohu dělnického deníku, který hrál významnou roli například ve mzdových a sociálních zápasech dělnictva. Postupem let však list ztrácel svůj revoluční tah a pomalu se stal nástrojem k ovlivňování dělnické třídy pro cíle buržoazního nacionalismu. Ve třicátých letech už sloužil především k propagandistickým účelům sociální demokracie.⁶² Od roku 1939 Právo lidu změnilo název na Národní práci.

---

⁶¹ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky: celost. vysokošk. učebnice*. Díl 3, *Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. 315 s., [16] s. fot. s. 176-177

⁶² BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky: celost. vysokošk. učebnice*. Díl 3, *Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. 315 s., [16] s. fot. s. 159-161

4. Sledované události a jejich zobrazení v periodickém tisku ve vztahu k roli nacistických táborů v perzekucích židovského obyvatelstva

4.1. Norimberské zákony

Po svém nástupu k moci v roce 1933 vydali nacisté několik zákonů omezujících život německých Židů, jako jejich odstranění ze státní i místní správy, vyloučení z univerzit nebo zákaz přístupu na veřejná místa v některých městech a vesnicích. Šlo ale především o normy nepřímo adresované, ve kterých byli Židé zahrnováni pod nepřátele nacistické vlády. Konkrétní zákonodárství nemělo pronásledování Židů jako celek až do roku 1935.⁶³

Tento nedostatek v legislativním ukotvení ale nebyl překážkou pro silnou propagandu antisemitismu, který byl od počátku jedním z hlavních prvků nacistické ideologie. Zatímco před převzetím moci převládaly v životě Židů hrozby o „blížícím se dni vypořádání s Judou“ před fyzickými útoky, po roce 1933 se situace změnila. Příkladem je bojkot židovských obchodů z dubna 1933, který provázelo masivní násilí.

Neúplné zákonné ukotvení antisemitismu však začalo být pro nacistické Německo brzy nepohodlné. Ve státním i stranickém aparátu stoupaly spory o přístupu k židovskému obyvatelstvu a do popředí vstupovaly otázky týkající se hranic, ke kterým bylo možné v pronásledování Židů zajít. Vedle toho nebylo jasné, kdo má být za Žida považován a jak vlastně Židy rozeznat. Po přechodném zklidnění po létě 1933 navíc došlo v průběhu roku 1935 k opětovnému zesílení protižidovské propagandy, doprovázené násilím na Židech ze strany složek SA.⁶⁴ Záhy bylo rozhodnuto o vydání dvou nových zákonů: Říšského zákona o občanství a Zákona na ochranu německé krve a německé cti.

Oba nové zákony vyhlásila nacistická vláda dne 15. září 1935 na sjezdu NSDAP v Norimberku a ujalo se pro ně označení tzv. norimberské zákony, nebo také zákony rasové a protižidovské.⁶⁵

---

⁶³ LAQUEUR, Walter. *Mění se tvář antisemitismu: od starověku do dnešních dnů*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 216 s. ISBN 978-80-7106-927-0. s. 108

⁶⁴ Sturmabteilung, úderný oddíl – pomocná organizace pro udržování pořádku v nacistickém Německu.

⁶⁵ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 35-36

Norimberské zákony byly zásadní nejen z důvodu ustanovení, která přímo přinesly. Jejich důležitost se odrážela v postavení základů pro jejich budoucí prováděcí předpisy. Ve svém základu „*Říšský zákon o občanství stanovil, že říšským občanem (Reichsbürger) může být pouze kmenový příslušník národa „německé nebo příbuzné (germánské) krve.“ Židy definoval pouze jako státní příslušníky (Staatsan-gehörige) bez říšského občanství a zbavoval je celé řady občanských práv, zejména politických.*“⁶⁶ Zákon o ochraně německé krve a německé cti pak „*zakazoval veškeré další uzavírání sňatků a rovněž i mimomanželské sexuální styky mezi Němci a Židy.*“⁶⁷

Následné prováděcí předpisy norimberských zákonů zavedly celou řadu nových omezení týkající se jak Židů, tak i dalších "neříšských" státních příslušníků. Předpis k Říšskému zákonu o občanství například stanovil konkrétní pravidla pro definici Židů.

Rasové zákony měly z pohledu nacistické moci ve svých základech mírnou podobu, přestože z pohledu tehdejších občanů „neříšské“ příslušnosti byly samy o sobě katastrofální. Důvodem pro jejich „mírnost“ byla obava z dopadu rychlejšího postupu na německou ekonomiku a také blížící se olympijské hry 1936 v Berlíně, pro které bylo třeba zachovat co nejlepší zdání o nacistickém Německu. V jejich průběhu byla například dočasně zastavena veškerá antisemitistická propaganda.⁶⁸

4.1.1. Zobrazení v periodickém tisku

Koncentrační tábory nacisté zakládali již krátce po svém uchopení moci v roce 1933 za účelem zastrasování a likvidace nepohodlných osob. František Emmert ve své knize *Holocaust* uvádí, že v těchto táborech byli uvězněni i osoby židovského původu, ovšem z počátku ne z rasových důvodů.⁶⁹ Nacisty zbudovaná ghetta řadím v této bakalářské práci do kategorie „nacistických táborů“ spolu s tábory koncentračními a později vznikajícími

---

⁶⁶ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 37

⁶⁷ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 39

⁶⁸ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 35-39

⁶⁹ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 56

vyhlazovacími, a to vzhledem k jejich masivní shromažďovací roli coby předstupně na cestě Židů k likvidaci.

Emmert dále uvádí, že první Židé byli v táborech uvězněni z rasových důvodů až v listopadu 1938 po událostech Křišťálové noci.⁷⁰ Přesto už ve sledovaném období po přijetí Norimberských zákonů 15. září 1935 obsahují vybraná tištěná média předzvěsti budoucího osudu Židů, v dané chvíli však pravděpodobně nepsané v obavách z katastrofy takového rozsahu, která je nakonec postihla. Jeden z odvážných článků v tomto směru vydalo dne 18. září 1935 periodikum *Právo lidu* s vyjádřením: „*Ale tento zákon není nejhlavnějším >usnesením< sněmu. Je to zákon o židech. Neboť podle nového zákona se může stát německým občanem jen ten, kdo je státní příslušník německé, či spřízněné krve, nesmějí vyvěšovat ani státní vlajku, nýbrž je jim >dovoleno< vyvěšovat prapory židovské. Rozumíme. Podle středověkých vzorů je jim vpáleno znamení méněcenných občanů a také viditelným znamením se musejí odlišovat od ostatních. Skoro překvapuje, že se sněm neusnesl, že musejí bydlet ve zvláštních čtvrtích.*“⁷¹ Podobné myšlenky uveřejnily také *Lidové noviny* 19. listopadu: „*Nelze se zbavit podezření, že to vytrvalé malování bolševického čerta na zeď zároveň s čertem židovským má vedlejší účel v tom, aby odůvodnilo a ospravedlnilo drsné protižidovské zákonodárství, jež se ve skutečnosti rovná návratu ke ghettu a že to neustálé strašení vnitřním i vnějším nebezpečím má udržovat stoupence strany v napětí a solidaritě.*“⁷²

Mnohé z textů ve sledovaném období vyjadřují protiněmecký a protihitlerovský postoj, který byl pro československá média v dané době typický, stejně jako postoje prosovětské. S hrozbou války na obzoru se Československo ocitlo v nebezpečí ze stran okolních států – Maďarska, Polska a Itálie – ale především ze strany nacistického Německa, pro které představovalo překážku v expanzi na východ a jihovýchod Evropy. Československo proto

---

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ VANĚK, Jan. Norimberský sjezd jen předehra? *Právo lidu: Ústřední orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické (dříve: Časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků)* [mikrodokument]. Praha, 1935, 44(218), 1. ISSN 0862-5913.

⁷² Z.S. Co ukázal Norimberk. *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1935, 43(470), 1. ISSN 1802-6265.

začalo hledat cesty k Sovětskému svazu, který by mu mohl poskytnout záštitu bezpečnosti a celistvosti.⁷³

Norimberský sjezd a přijatá antisemitská opatření využila sledovaná periodika ve velké míře pro propagaci těchto zmíněných postojů. Například *Právo lidu* označuje Sovětský svaz za jeden „z pilířů evropského, a řekněme přímo, světového míru [...]“.⁷⁴ Obrazy německého antisemitismu v celém sledovaném období vybrané listy často spojují právě s protiněmeckou náladou. V této vazbě často působí sdělení o Židech laděna soucitně v kontextu s vyjadřovaným nesouhlasem vůči Adolfu Hitlerovi a nacistickému Německu. Druhou variantou pak bývá neutrální postoj, kdy články nejsou nijak zabarvené a jen komentují situaci.⁷⁵ Kolektivní částečnou výjimku představují reference na největší židovské svátky (dny smíření), během kterých proběhla napříč světem v synagogách hromadná modlitba za Židy v Německu. Periodika u této příležitosti totiž otiskla části nebo i celý text modlitby, která hovořila o židovském národu s láskou a vyjadřovala smutek nad situací Židů v Německu. Částečný odkaz na Německo tu tedy stále sledujeme, ale ne v názorech vycházejících ze samotného listu, jako v ostatních případech, ale pouze ve znění modlitby.⁷⁶

Německá propaganda spjatá s perzekucemi Židů se v tomto sledovaném období v listech objevuje pouze prostřednictvím prezentovaných proslovů německých zástupců. Například *České slovo* vydalo dne 12. září rozsáhlý text o proklamaci Adolfa Hitlera, uvádějící mimo jiné, že: „*Nacionální socialismus nemá proti žádnému evropskému národu útočných úmyslů, je naopak přesvědčen, že evropští národové musí vésti vlastní život, řízený a určený jejich*

---

⁷³ BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. Dějiny československé žurnalistiky: celost. vysokošk. učebnice. Díl 3, Český a slovenský tisk v letech 1918-1944. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. 315 s., [16] s. fot. s. 45

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Také v: Hitlerovský sjezd v Norimberku. Hrozby na všechny strany – Německo prý chce mír – Hitlerova proklamace se vyhýbá aktuálním problémům: *Právo lidu.*; Norimberský sjezd jen předehra?: *Právo lidu.*; Proti persekuci Židů v Německu: *Právo lidu.*; Goebbels nařizuje „boj proti mrtvým Židům“: *Právo lidu.*; Říšský sněm německý svolán. „K počtě lopaty!“: *Večerní České slovo.*; Němečtí Židé vyloučení z občanského života: *Večerní České slovo.*; Židům v Německu jen hřbitovy: *Večerní České slovo.*; I jména Židů, padlých ve válce, musí být vyhlazena: *Večerní České slovo.*; Co se děje: *Lidové noviny.*; Co ukázal Norimberk: *Lidové noviny.*; Na norimberském zasedání říšského sněmu byly přijaty tři zákony.: *Národní politika.*; Poslední hitlerovská paráda v Norimberce.: *Národní politika.*

⁷⁶ Také v: Modlitba za Židy v Německu: *Lidové noviny.*; Modlitba Židů na celém světě: *Večerní České slovo.*

*tradicemi a dějinnými i hospodářskými nezbytnostmi, nemá-li k škodě celé kultury zahynouti Evropa jakožto celek.*⁷⁷

4.2. Křišťálová noc

Se zesilující mezinárodní nervozitou s příchodem roku 1938 nacistická moc začala svou protižidovskou politiku opět viditelně zostřovat. V polovině roku zpřísnila bojkot židovského maloobchodu a omezování praxe židovských lékařů a právníků. Se zavedením zvláštní přihlašovací povinnosti pro Židy si pak připravila půdu pro následné vyvlastňování jejich majetku v procesu nazývaném arizace.

V roce 1938 německá nacistická moc rozšířila své protižidovské působení i mimo území Německa. V březnu 1938 bez boje obsadila Rakousko, kde bylo přijetí nacismu a antisemitismu velice rychlé. Rakouští nacisté sami uspořádali v březnu ve Vídni hon na Židy spojený s násilím a ponižováním židovských občanů. V říjnu 1938 nacistická vojska vstoupila do československých Sudet, poté co v noci na 30. září byla tato území podepsáním Mnichovské dohody podstoupena Německu. Jak v Rakousku, tak v československých Sudetech okamžitě vstoupily v platnost všechny protižidovské zákony platné doposud v nacistickém Německu.

Záminkou pro největší předválečnou protižidovskou akci známou jako Křišťálová noc byla vražda sekretáře německého velvyslanectví v Paříži, Ernsta von Ratha, kterého postřelil židovský emigrant Herschel Grynszpan dne 7. listopadu 1938. V den jeho úmrtí, 9. listopadu, se v Mnichově konalo pietní shromáždění nacistů za účasti Adolfa Hitlera, na kterém zpráva o jeho vraždě zazněla z úst ministra propagandy J. Goebbelse, který zároveň vyzval „německý národ“ k odplatě. V reakci na událost v noci z 9. na 10. listopadu 1938 začal celoněmecký pogrom proti židovskému obyvatelstvu. V průběhu akce byly zapalovány synagogy a modlitebny, ničeny židovské podniky a Židé byli vystaveni otevřenému násilí. Pogromu padlo za oběť desítky ubitých lidí a 26 000 Židů poslaných do koncentračních táborů.⁷⁸

---

⁷⁷ ČTK. Hitlerova proklamace: Komunismus – Židé – parlament a katolismus nepřáteli hákového kříže: Zahájení norimberského sjezdu strany. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]. Praha: Melantrich, 1935, **XXVII**,(212.), 3. ISSN 2694-7129.

⁷⁸ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 41-45

Odpovědnost za utrpěné škody připsala nacistická vláda samotným Židům a přidělila jim kolektivní pokutu ve výši jedné miliardy říšských marek. Zároveň bylo vydáno nařízení, že pojistné plnění se má odvádět přímo do říšské pokladny. Křišťálová noc ve svém důsledku drasticky urychlila proces arizace židovských podniků. Po listopadových událostech navíc přistoupilo Německo k zprísnění rasových zákonů, Židům například bylo nově zakázáno navštěvovat divadla a děti byly vyloučeny z veřejných škol. Takzvanou „klatbou na Židy“ z 29. listopadu pak vznikla možnost omezovat v některých místech pobyt židovských osob.⁷⁹

4.2.1. Zobrazení v periodickém tisku

Jedním z hlavních témat sledovaných tištěných periodik ke konci října 1938 byl rozmach vystěhovalectví. Emigrace z německého území probíhala ve značné míře již od roku 1933, kdy po uchopení moci nacisty opustila říši část Hitlerových politických odpůrců. V průběhu následujících let měla německá emigrace různé důvody, například mnoho spisovatelů a vědců tak protestovalo proti nacionálněsocialistickému hnutí, konkrétně jeho „nepřátelským postojům vůči duchovním hodnotám“.⁸⁰ Po podepsání Mnichovské dohody a následnému podstoupení českých pohraničních území Německu se ve velké míře rozběhl přesun česky hovořících obyvatel ze zabraných území více do středu státu, stejně jako jejich emigrace do zahraničí. Vystěhovalectví Židů pak také probíhalo i z dalších antisemitistických států, například Rumunska. Zároveň se Německo snažilo o vystěhování Židů ze svého území, přičemž se pokoušelo dohodnout se západními státy, například s britskou vládou, na jejich přijetí.⁸¹

Sledovaná periodika až do událostí vedoucích ke Křišťálové noci informovala o židovské problematice především ve spojení s vystěhovalectvím. Reflektovala odhadované počty

---

⁷⁹ BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1. s. 229

⁸⁰ BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1. s. 110-111

⁸¹ Také v: Německá společnost na vývoz Židů: *České slovo*.; Německo samo hledá Židům místo ve světě.: *České slovo*.; Amerika odmítá německý návrh na evakuaci německých Židů: *Večerník ranních novin (Právo lidu)*.; O vystěhovalectví Židů z Německa: *Právo lidu*.

uprchlíků, jejich národností složení, i které státy je přijímají či nepřijímají.⁸² Dočíst se můžeme také o krocích Československé vlády ve snaze uprchlíkům pomoci, například o zřízení Ústavu pro péči o uprchlíky v Československu nebo o britském fondu na podporu českých, německých a židovských uprchlíků v tuzemsku.⁸³

Předehrou pro atentát na Ernsta von Ratha, který vedl až k událostem takzvané Křišťálové noci, se stal vedle německého antisemitského chování také nový polský zákon určující možnost odebrání polského občanství kdykoliv občanům nežijícím na polském území. *České slovo* napsalo o následných německých opatřeních proti polským Židům žijícím v Německu – ta podle článku zahrnovala jejich vypovídání ze země a převozy na polské hranice s ultimátem na vystěhování ve lhůtě 24 hodin.⁸⁴⁸⁵

Atentát na sekretáře německého velvyslanectví v Paříži Ernsta von Ratha ze dne 7. listopadu 1938 okamžitě zaplnil titulní strany a velké články všech sledovaných periodik. Vedle detailů atentátu texty přinášejí části výslechu útočníka Herschela Grynszpana, původem polského Žida žijícího v Paříži. Ten vypovídal, že se chtěl atentátem pomstít za všechno, co v Německu Židy, a především polské Židy, postihlo. Atentátník měl pár dní před svým činem obdržel dopis od svých rodičů, kterých se dotkla německá opatření vůči polským Židům. *České slovo* například píše, že v dopise měla být informace o vypovězení obou rodičů z

---

⁸² Také v: Anglie a Holandsko pro německé Židy.: *Polední Národní politika.*; Židovský stát – v Habeši?: *Právo lidu.*; Židé ze Slovenska do Palestiny: *Lidové noviny.*; Kam s rumunskými Židy?: *Právo lidu.*; Umožnění vystěhovalectví Židům z republiky: *České slovo.*; Hromadný odjezd. Na padesát tisíc Židů chce do ciziny.: *Večerní České slovo.*; Prvních 550 emigrantů opouští Československo: *České slovo.*; 10.000 uprchlíků odjede z Československa: *České slovo.*; Odjezd emigrantů z Československa pokračuje: *České slovo.*; Před velkým stěhováním Židů z Evropy: *Nedělní České slovo.*; Židé do Anglie a Francie: *Večerník ranních novin (Právo lidu).*; Times o uprchlících z pohraničí: *Právo lidu.*; Další uprchlíci na Ostravsku: *Právo lidu.*; Nevitání přistěhovalci. 21 Židů nepřipuštno do Mexika: *Večerník ranních novin (Právo lidu).*; O ubytování uprchlíků: *Lidové noviny.*; Tanganjika pro židovské uprchlíky?: *Lidové noviny.*; Emigranti do Austrálie: *Lidové noviny.*;

⁸³ Také v: Péče vlády o naše uprchlíky: *Lidové noviny.*; Existenčně zabezpečit 140.000 uprchlíků: *Právo lidu.*; Ústav pro péči o uprchlíky: *Právo lidu.*; Ústředí osidlovací a vystěhovalecké: *Právo lidu.*; Vyřízení celé otázky do konce roku? Odjezd emigrantů z Československa pokračuje: *České slovo.*

⁸⁴ Náhlý konflikt mezi Německem a Polskem: Německo vypovědělo neodkladně tisíce polských občanů, zejména Židů – Polská demarše v Berlíně. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]. Praha: Melantrich, 1938, XXX.(255.), 1. ISSN 2694-7129.

⁸⁵ Také v: Ostražitost německých úřadů. Polsko se nezbaví svých Židů.: *Večerní České slovo.*

Německa a o jejich nejistém pobytu na hranicích – a také „*další věci, které policie neudává*.“⁸⁶ Daný text také obsahuje prohlášení tiskového úředníka německého velvyslanectví v Paříži, který prohlásil, že „*Grynszpan je patrně fanatik, jenž se stal nástrojem židovské propagandy ve Francii*.“⁸⁷ Zde tedy je okamžitě vidět postoj německé propagandy, která atentát využila k šíření myšlenky o celosvětovém židovském spiknutí a kolektivní vinu přičítala také Židům v Německu. Oproti tomu *Národní politika* ve svém článku o atentátu z 9. listopadu uvádí myšlenky z blíže nespecifikovaných pařížských listů: „*Zdá se, což také soudí pařížské listy, že nejde o akci nějaké skupiny, nýbrž o čin jednotlivce-fanatika*.“⁸⁸ O atentátu a možných následcích, včetně připravovaných perzekucí Židů v Německu, informovala periodika v následujících dnech téměř nepřetržitě.⁸⁹

Zprávy o pogromech dnes známých jako Křišťálová noc se v listech začaly objevovat hned 11. listopadu. Téměř všechny titulky pak hlásaly to samé – volaly o hořících synagogách, o demolovaných židovských obchodech nebo i obecně o proběhlých výtržnostech. Vedle popisů protižidovských demonstrací a pogromů pak také otiskla periodika provolání říšského ministra dr. Goebbelse. Ten vyzýval obyvatelstvo k zastavení spontánních akcí proti Židům s tím, že vyúčtování proti nim bude řešeno zákonnou formou. Kolektivní vinu za atentát přivlastňovali nacisté údajnému celosvětovému židovskému spiknutí, které se často objevovalo v jejich antisemitské propagandě – tedy vinili také celou populaci Židů

---

⁸⁶ Mladý Žid se mstil atentátem.: Smrtelně postřelil radu německého velvyslanectví. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]: Večerní České slovo. Praha: Melantrich, 1938, **XX**.(262.), 1. ISSN 2694-7129.

⁸⁷ Mladý Žid se mstil atentátem.: Smrtelně postřelil radu německého velvyslanectví. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]: Večerní České slovo. Praha: Melantrich, 1938, **XX**.(262.), 2. ISSN 2694-7129.

⁸⁸ Atentát na německého diplomata v Paříži. *Národní politika: Příloha*. Praha: Politika (dočasný nakl.), 1938, **L.VI**.(309.), 2.

⁸⁹ Také v: Hitlerův osobní lékař u zraněného. Atentát na německého diplomata.: *Večerník ranních novin (Právo lidu)*.; Msta za vypovídání polských Židů: *Právo lidu*.; Důsledky pařížského atentátu. Výstřel Grünspanův znamením k novému protižidovskému tažení.: *Polední Národní politika*.; Skon oběti atentátu. Odvetný zákrok proti Židům.: *Večerní České slovo*.; Postřelený vyslanecký tajemník zemřel. Výstřel přivolal pohromu na Židy. V Německu se připravují ostřejší opatření a v ostatních zemích výstřel uzavírá Židům brány.: *České slovo*.; Atentát na německého diplomata vyvolal protižidovské projevy. Tisíce Židů budou tvrdě pykat.: *Večerní České slovo*.; Mladý Žid se mstil atentátem.: *Večerní České slovo*.; Důsledky pařížského atentátu. Německo požádá o vydání vraha: *Lidové noviny*.; Atentát na diplomata: *Lidové noviny*.; Žid, který mstil osud svých rodičů i krajanů. Atentát na německého diplomata v Paříži: *Právo lidu*.; Židé v Říši vyloučení z vysokých škol: *Lidové noviny*.

v Německu.⁹⁰ Následující dny informovala periodika o rozsáhlých perzekucích Židů, ke kterým Německo přistupovalo. Vedle uvalení kolektivní pokuty pak nová omezení zahrnovala například: zákaz židovské účasti v divadlech, koncertech, v přednáškových spolecích, v biografech, artistických podnicích, tanečních produkcích a na veřejných výstavách kulturního rázu, vyloučení z vysokých škol a z hospodářského života a další.⁹¹

4.2.1.1. Zobrazení nacistických táborů

Ze všech sledovaných období právě v tomto můžeme najít nejvíce odkazů na nacistické tábory ve spojení s perzekucemi židovského obyvatelstva. Velká řada těchto textů se pak objevuje bezprostředně po událostech Křišťálové noci. Například *Právo lidu* ale již 2. listopadu vydalo článek „*Požadavek orgánů SS: Němečtí Židé do ghetta*,“ který pojednával o protizidovských kampaních v Německu. S tím, že „*určité kruhy žádají vládu, aby všechny židovské cizí příslušníky vypověděla a pro německé Židy založila ghetta*.“⁹²

Hned 11. listopadu informovalo *České slovo* v rámci přehledu protizidovských akcí Křišťálové noci o masovém zatýkání ve Vídni, kde byli zadrženi všichni Židé nahromaděni před budovou britského konsulátu, snažící se získat pasové vízum pro cestu do ciziny. Zatýkání pokračovalo v městských ulicích, tramvajích i domech na všech židovských

---

⁹⁰ Také v: Židovské synagogy v plamenech. Odveta za atentát: *Večerník ranních novin (Právo lidu)*.; Německý lid mstitelem smrti zavražděného legačního rady Ratha. Židé zatýkáni, synagogy hoří.: *Právo lidu*.; V Německu hoří synagogy: *Lidové noviny*.; Odveta za pařížský atentát. Židovské modlitebny v Německu vypáleny: *Lidové noviny*.; Židovská otázka bude řešena zákonnou cestou: *Večerník ranních novin (Právo lidu)*.; Synagogy v plamenech, majetek Židů ničen: *České slovo*.; Noční rada říšské vlády. Odplata za atentát cestou zákona.: *Večerní České slovo*.; Bouřlivé demonstrace proti Židům v Německu.: *Národní politika*.; Celé Německo ve znamení pogromů na Židy: *Polední Národní politika*.;

⁹¹ Také v: Goebbelsův projev o Židech: *Lidové noviny*.; Pokuta za vraždu: *Lidové noviny*.; Němečtí Židé budou úplně vyřazeni z hospodářského života: *Právo lidu*.; Kdo zaplatí miliardu marek: *Večerních ranních novin (Právo lidu)*.; Klatba na Židy v Německu: *Právo lidu*.; Židovská otázka v Německu: *Večerník ranních novin (Právo lidu)*.; Goebbels ohlašuje. Co nejdřív zákony o Židech: *České slovo*.; Goeringova trestná nařízení proti Židům: *Nedělní České slovo*.; Radikální protizidovské zákony. Němečtí Židé pykali za Grynspana.: *Večerní České slovo*.; Židé nesmějí do vysokých škol: *České slovo*.; Židovští pacienti vyházeni na ulici: *České slovo*.; Ohlašování dalších opatření proti Židům v Německu: *Polední Národní politika*.; Němečtí Židé nestačí platit: *Lidové noviny*.

⁹² Němečtí Židé do ghetta. *Právo lidu: Ústřední orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické* (dříve: *Časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků*) [mikrodokument]. Praha, 1935, 47(259), 2. ISSN 0862-5913.

mužích do šedesáti let. Periodikum uvedlo odhad zadržených Židů na deset tisíc osob a dodalo: „*Proslýchá se, že zatčení budou dopraveni do nového rakouského koncentračního tábora v Mauthausenu.*“⁹³ Úplně stejnou formulaci použila také *Národní politika*, taktéž 11. listopadu, a to ve svém článku „*Bouřlivé demonstrace proti Židům v Německu.*“ V něm navíc zmiňuje nařízení vydané říšským vůdcem ochranných oddílů SS a šéfem německé policie Himmlerem: „*Osobám, které jsou považovány podle norimberských zákonů za Židy, zakazuje se nošení jakýchkoliv zbraní. Kdo se proti tomuto zákazu proviní, bude dopraven do koncentračního tábora a vzat do ochranné vazby v trvání 20 let.*“⁹⁴

Následující den *Večerník Českého slova* informuje o zatýkání v Mnichově čítajícím asi 1200 Židů, „*z nichž polovina byla dopravena do koncentračního tábora v Dachau.*“⁹⁵ Zmínky o koncentračních táborech pokračují 13. listopadu, kdy list přejímá informaci z *Daily Telegraph*, že skoro 35.000 židovských mužů a žen bylo vzato do ochranné vazby a že většinou byli posláni do koncentračního tábora.⁹⁶ Informace ze zahraničních listů ke stejnému tématu publikuje i *Právo lidu*.⁹⁷

České slovo nicméně hned za převzatou informací uvedlo také „*poloúřední sdělení berlínských informovaných kruhů*“, které označuje zahraniční zprávy za přehnané s tím, že nutně zatčených Židů v rámci především odzbrojovací akce bylo nejvýš na 1600.⁹⁸ Další převzatou informací, tentokrát z listu *Figaro*, otisklo *České slovo* 15. listopadu. V ní uvádí, že v Berlíně bylo zatčeno množství židovských lékařů, v důsledku čehož v židovských

---

⁹³ Synagogy v plamenech, majetek Židů ničen. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]. Praha: Melantrich, 1938, XXX.(265.), 1. ISSN 2694-7129.

⁹⁴ Bouřlivé demonstrace proti Židům v Německu. *Národní politika*. Praha: Politika (dočasný nakl.), 1938, L.VI.(311.B), 1.

⁹⁵ Kde byl osnován pařížský útok?: Otázky dra Goebbelse. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]: *Večerní České slovo*. Praha: Melantrich, 1938, XX.(266.), 1. ISSN 2694-7129.

⁹⁶ Goreingova trestná nařízení proti Židům. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]: *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 1938, XXX.(267.), 1. ISSN 2694-7129.

⁹⁷ Třicet pět tisíc Židů v koncentračních táborech: Po atentátu v Paříži. *Právo lidu: Ústřední orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické (dříve: Časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků)* [mikrodokument]. *Večerník ranních novin*. Praha, 1938, 25(267), 1. ISSN 0862-5913.

⁹⁸ Goreingova trestná nařízení proti Židům. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]: *Nedělní České slovo*. Praha: Melantrich, 1938, XXX.(267.), 1. ISSN 2694-7129.

nemocnicích není dostatek personálu. Uzavřeno mělo být sanatorium pro léčbu tuberkulózy, ze kterého byli pacienti vyhozeni na ulici. Podle *Českého slova* pak byli zatčení Židé dopraveni do koncentračního tábora v Buchenwaldu, kde mělo být až 146 Židů ubito.⁹⁹ Ten samý den svůj večerník otevírá list masivním titulkem „*Zed' nářků v Německu. Němečtí Židé vyřizováni.*“ V textu pod ním referuje o dalším zatčení 1400 berlínských Židů, kteří měli být dopraveni do koncentračního tábora v Oranienburgu. Dodává, že „*mnoho Židů bylo již odesláno do Porýní na opevňovací práce.*“¹⁰⁰ Poprvé zde tedy uvádí, později běžné, využívání zatčených Židů na práci.

4.2.1.2. Dohra

Německá protižidovská opatření vyvolala v některých zahraničních státech vlny nevole a soucitu s postiženým obyvatelstvem. Periodika prezentovala nejvíce těchto reakcí z britské a americké strany. Například *Lidové noviny* 17. listopadu přinesly článek „*Roosevelt o událostech v Německu*“, kde citovaly projev amerického prezidenta, ve kterém uvedl: „*Stěží mohu uvěřit, že něco takového jako je německá protižidovská kampaň, se může dít ještě ve dvacátém století lidské civilizace. Zprávy z posledních několika dnů, přicházející z Německa, hluboce urazily veřejné mínění ve Spojených Státech.*“¹⁰¹ *Právo lidu* hlásilo 15. listopadu, že „*Anglie odsuzuje události v Německu – Holandsko nabízí pomoc uprchlíkům.*“¹⁰² Články s reflexí ohlasů v zahraničí pak v periodikách najdeme po celý zbytek sledovaného období. Vedle výrazů nesouhlasu s antisemitismem se objevují i informace o státech, které k němu také přistupují.¹⁰³

---

⁹⁹ Židovští pacienti vyházeni na ulici. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]. Praha: Melantrich, 1938, **XX**.(268.), 1. ISSN 2694-7129.

¹⁰⁰ *Zed' nářků v Německu.: Němečtí Židé vyřizováni. České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]: *Večerní České slovo*. Praha: Melantrich, 1938, **XX**.(268.), 1. ISSN 2694-7129.

¹⁰¹ Roosevelt o událostech v Německu. *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1938, **46**(579), 3. ISSN 1802-6265.

¹⁰² Anglie odsuzuje události v Německu, Holandsko nabízí pomoc uprchlíkům. *Právo lidu: Ústřední orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické (dříve: Časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků)* [mikrodokument]. Praha, 1938, **XX**(269), 2. ISSN 0862-5913.

¹⁰³ Také v: Anglie odsuzuje události v Německu: *Právo lidu.*; Židé na světovém stole. Devět telegramů z různých končin světa.: *Večerník ranních novin (Právo lidu).*; V Portugalsku neexistuje židovská otázka: *Večerník ranních novin (Právo lidu).*; Mezinárodní organizace na pomoc Židům?: *Právo lidu.*; Německý tisk zaznamenává protižidovský postoj Evropy: *Polední Národní politika.*;

Jedna z reakcí Německa na nesouhlasy zaznívající z některých zahraničních států byla přednesena v *Českém slovu*. To udává, že se Německo vyjádřilo ke snahám o vystěhování Židů (zřejmě ve spojení s vystěhováním polských Židů) ze svého území tak, že disponuje omezeným prostorem pro svých 80 milionů obyvatel a ty státy, které mají menší hustotu obyvatelstva, jsou povinné *přebytky* Židů převzít. Dokud to nesplní, nejsou oprávněny projevovat rozhořčenost nad nakládáním se Židy v Německu.¹⁰⁴

České slovo často přednášelo ve sledovaném období informace ze zahraničních listů, přičemž ty britské často stály proti Německu a jeho antisemitským zásahům. *List Observer* se dle *Českého slova* vyjádřil k pokutě ve výši jedné miliardy marek, kterou Německo kolektivně uložilo Židům za události Křišťálové noci. „*Německo potřebuje peníze na vyzbrojení. Již v srpnu bylo prý rozhodnuto použití židovského jmění k tomuto účelu. Bylo k tomu třeba jen záminky.*“¹⁰⁵ Tvrzení však není v textu nijak podložené.

4.3. Konference ve Wannsee

Vypracováním plánu pro konečné řešení byl pověřen Reinhard Heydrich, tehdy působící v čele *Hlavního říšského bezpečnostního úřadu* (RSHA). Hlavním prostředkem pro masovou likvidaci Židů se měly stát plynové komory, které prošly prvními testy v září 1941 v táboře Osvětim. Zároveň začalo budování nových, čistě vyhlazovacích táborů.

Stále bylo však třeba doplňovat několik bodů konečného řešení a zapojit do jeho průběhu potřebné státní instituce. Proto byla svolána „organizační konference o tzv. konečném řešení“, které se vedle R. Heydricha, zároveň zastupujícího nepřítomného Adolfa Hitlera, účastnili právě zástupci některých říšských státních orgánů. Konference se konala dne 20. ledna 1942 v berlínské ulici Am großen Wannsee.

V průběhu konference padlo několik finálních rozhodnutí pro fyzickou likvidaci Židů. Mezi nimi například její rozsah, likvidaci měli podlehnout všichni Židé, včetně dětí, a pouze

---

Roosevelt o německé kampani proti Židům: *Národní politika*.; Roosevelt o událostech v Německu: *Lidové noviny*.; Státy jdou na nože pro Grynspana.: *Večerní České slovo*.

¹⁰⁴ Neoprávněné rozhořčování. Na omezeném prostoru není místa pro Židy. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]: *Večerní České slovo*. Praha: Melantrich, 1938, **XX**.(287.), 2. ISSN 2694-7129.

¹⁰⁵ Německo samo hledá Židům místo ve světě. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]. Praha: Melantrich, 1938, **XXX**.(274.), 3. ISSN 2694-7129.

někteří míšenci měli být ušetřeni a po sterilizaci poněmčeni. Vyhlazení se mělo týkat celé Evropy s výzvami k ostatním státům, aby židovské obyvatelstvo Německu vydaly. Největší část vyvraždění pak měla probíhat mezi lety 1942 a 1943.¹⁰⁶

Z protokolu z konference je patrné, že skutečné záměry tzv. konečného řešení chtělo nacistické Německo utajit. Ten například uvádí: „*Židy je třeba [...] za náležitého vedení poslat vhodným způsobem na Východ na práci. Práceschopní Židé budou do těchto končin odváděni tak, že budou odděleně podle pohlaví ve velkých pracovních kolonách stavět komunikace, přičemž značná část nepochybně odpadne přirozeným úbytkem. Se zbytkovým materiálem případně nakonec přetrvávajícím bude nezbytné, jelikož se bude nepochybně jednat o nejodolnější část, naložit patřičným způsobem; na tento materiál, představující přirozený výběr, by v případě propuštění bylo třeba pohlížet jako na zárodečnou buňku nového židovského rozmachu [...]*“¹⁰⁷

4.3.1. Zobrazení v periodickém tisku

Dne 20. ledna 1942 na konferenci ve vile Wannsee domluvili představitelé nejvyšších říšských úřadů finální kroky pro masovou likvidaci židovské populace v Evropě. Den, během kterého se jednalo o vyvraždění jedenácti milionů Židů však ve sledovaných listech nijak nevyčníval. O konferenci se nepsalo, k jejím závěrům nepronesl nikdo velkou řeč, veřejnost nebyla o záměrech konečného řešení informována.

Ačkoliv předešlými perzekucemi a nenávislným postojem proti Židům se nacistická vláda netajila, vyvražďování podléhalo utajení. V rámci nacistické propagandy bylo oficiálním důvodem za přesídlováním Židů zlepšení jejich vztahů s jinými národy, ghetta byla často vydávána za židovská města a transporty do vyhlazovacích táborů za přesídlovací akce.¹⁰⁸ Česká média pak podléhala nacistické cenzuře a propagandě od vzniku protektorátu v březnu roku 1939.

---

¹⁰⁶ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 64-65

¹⁰⁷ BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1., str. 221

¹⁰⁸ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 141

O přesídlování Židů a jejich shromažďování do ghatt se ve sledovaném období dočteme hned několikrát. *Národní politika* a *České slovo* informují 27. ledna o plánovaném zbudování židovských ghatt ve Francii. *Národní politika* komentuje plán propagandistickými slovy: „*Tato ghetta mají býti upravena podle zahraničních příkladů a Židům se tak má umožnit jejich vlastní pospolitý život bez toho, že by ohrožovali svou přítomností ostatní obyvatelstvo.*“¹⁰⁹¹¹⁰

Plány na vystěhování Židů do uzavřených sídlišť a ghatt mapují vybrané tiskoviny také na území Protektorátu Čechy a Morava. A tyto tendence předkládají i pro sousední Slovensko. Zde se nejvíce popisný ukázal být text uveřejněný v *Lidových novinách* dne 7. února 1942: „[...] Židům bylo zakázáno obývatí určité ulice, náměstí a městské čtvrti. Tím byl podniknut důležitý krok k tomu, aby židovský živel byl postupně izolován. Dále bylo podniknuto opatření, aby slovenští Židé byli soustředěni na určitých místech – těchto dislokačních středisek je dosud 14 [...]. Tím, že se Židé musí usazovat v několika střediscích, usnadňuje se také snazší kontrola.“¹¹¹ Jiné nacistické tábory – koncentrační nebo vyhlazovací – vyhledané články ze všech periodik vůbec nezmiňují.¹¹²

Utajení detailů takzvaného konečného řešení a absence širších zmínek o nacistických táborech, a především podmínkách v nich panujících, ale neznamená, že by Německo své cíle zcela tajilo. Adolf Hitler přednesl během sledovaného období mimo jiné dva velké projevy. První z nich 30. ledna 1942 u příležitosti 9. výročí převzetí moci, ve kterém mimo jiné hovořil o židovské otázce. Vedle hlásání porážky mezinárodnímu židovstvu a připomínání jeho údajné viny na vzniku války a ovládnutí nepřátelských států pronesl během své řeči, že výsledkem války bude zničení Židovstva. S tímto názorem nepřišel poprvé –

---

¹⁰⁹ Ghetta pro Židy ve Francii. *Národní práce* [mikrodokument]. Praha: Lidová knihtiskárna A. Němec a spol., 1939-1945, 1942, 4(26), 2.

¹¹⁰ Také v: Ghetta pro Židy ve Francii: *České slovo*.

¹¹¹ Slovensko se zbavuje Židů. Hospodářství města již očištěna. *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1942, 50(68), 2. ISSN 1802-6265.

¹¹² Také v: Slovensko se zbavuje Židů: *České slovo*.; Přestěhování Židů do ghatta: *České slovo*.; Židé budou mít své uzavřené sídliště: *Národní politika*.

přednesl jej již při své řeči 1. září 1939. Dále dodal například, že: „*A přijde hodina, kdy nejhorší světový nepřítel všech dob dohraje alespoň na tisíciletí svou úlohu.*“¹¹³¹¹⁴

Volbou slov se Adolf Hitler pak mnohem více přiblížil svým záměrům, tedy vyvraždění Židů, projevem z 24. února. *České slovo* citovalo: „[...] a vyplní se moje prorocství, že touto válkou nebude zničeno árijské lidstvo, nýbrž že bude vyhlazen Žid. [...] A potom teprve, po odstranění těchto parazitů, [...]“¹¹⁵¹¹⁶

Vedle antisemitských článků prakticky nenajdeme žádný, který by projevoval sympatie nebo lítost nad situací Židů pod perzekucemi nacistického Německa a dalších států, přestože se v jisté míře mezi lidmi jistě šířila. To naznačují články vydané Českým slovem, které přináší informace o takzvaných „židomilech“ ve formě pokárání a snad i výhrůžky, kdy předkládá názor, že každý (správný) Čech má sympatizovat s Německem – a nikoliv s Židy.¹¹⁷

Národní práce a Lidové noviny pak zmiňují ve shodně nazvaných textech „*O chudinském zaopatření Židů*“ nové vládní nařízení pro Protektorát Čechy a Morava o židovské dobrovolné dobročinné péči. To říká, že izraelská obec má v možnostech svých prostředků podporovat potřebné Židy, zároveň ale upozorňuje na podmínku, že tuto podporu jde poskytnout jen, pokud tím bude podpořeno vystěhovalectví nebo je-li to ve veřejném zájmu či jde osobu těžce postiženou válečným stavem.¹¹⁸

---

¹¹³ Vůdcův projev k historickému 30. lednu 1933: Německo bojuje pro všechno civilisované lidstvo. *Národní práce* [mikrodokument]. Praha: Lidová knihtiskárna A. Němec a spol., 1939-1945, 1942, 4(26), 4 (1-4).

¹¹⁴ Také v: Velká řeč Vůdcova o boji za Říši, Evropu a civilisované lidstvo, Bude opět rok velkých vítězství!: *Večerní České slovo.*; Vůdcův projev k historickému 30. lednu 1942, Pevná důvěra a nezlomná jistota o vítězství: *Národní práce.*; Vůdcův projev k národu v berlínském Sportovním paláci.: *Národní politika.*; Vůdcův plamenný projev k národu: Tato válka skončí našim vítězstvím!: *Národní politika.*; Vůdcův projev do desátého roku od převzetí moci, Bude to opět rok velkých vítězství: *Lidové noviny.*; Velký vůdcův projev o evropském poslání bojující Říše, Perspektivy desátého roku národně socialistického státu: *České slovo.*

¹¹⁵ čik. Vůdcovo poselství k německému národu, Mohutný boj skončí německým vítězstvím. *České slovo: ústřední orgán České strany národně sociální* [mikrodokument]. Praha: Melantrich, 1938, XXXIV.(47.), 2. ISSN 2694-7129.

¹¹⁶ Také v: Vůdcovo poselství nejstarším bojovníkům: *Lidové noviny.*

¹¹⁷ Také v: Touží někdo po návratu Židů nebo bolševickém ráji? Každý se musí rozhodnout.: *Večerní České slovo.*; Jak to bylo, když sníž odklízeli nezaměstnaní. Dělníci na adresu židomilů.: *Večerní České slovo.*

¹¹⁸ O chudinském zaopatření Židů. *Lidové noviny.* Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1942, 50(25), 2. ISSN 1802-6265.

4.4. Delegation Červeného kříže v terezínském ghettu

České ghetto v Terezíně bylo zbudováno na konci roku 1941 s ohledem na vysoké přelidnění již existujících židovských ghett. Hned od ledna 1942 z něj pak směřovaly transporty židovských obyvatel „na východ“ jak do jiných ghett, tak především do vyhlazovacích táborů a na práce. Od října téhož roku jich pak většina mířila přímo do vyhlazovacích táborů. Během války se v ghettu vystřídalo asi 140 000 Židů a 35 000 z nich přímo v Terezíně zemřelo. Dalších více než 83 000 pak bylo zlikvidováno po deportaci do jiných nacistických táborů.

Terezín plnil současně roli starobního ghetta, o čemž bylo rozhodnuto na konferenci ve Wannsee na počátku roku 1942. Na základě toho v něm měli být uvězněni Židé starší 65 let z Říše, tedy z Německa a Rakouska. Od poloviny roku 1942 pak sloužil pro deportování takzvaných prominentů, například významných osobností nebo nositelů vyznamenání z první světové války.

V rámci nacistické propagandy proběhly v terezínském ghettu zkrášlovací akce v letech 1944 a 1945. První z nich pak byla přípravou pro plánovanou delegaci Mezinárodního výboru Červeného kříže (MVČK), která do Terezína dorazila 23. června 1944, a kterou nacisté sami pozvali s cílem vyvrátit „pomluvy“ vydávané v britském tisku. V kulisách vytvořených za účelem návštěvy pak vznikl propagandistický film, prezentující spokojený život v „židovském sídelním území“, jak byl Terezín v rámci propagandy obecně označován.¹¹⁹

Zkrášlovací akce mimo jiné obsahovaly přednostní transport zubožených vězňů do vyhlazovacího tábora v Osvětimi. V ghettu pak nacisté zbudovali poštu, banku, hasičský sbor, školu, kavárnu a hudební pavilon, ambulance i další zařízení, která však svému účelu nikdy plně nesloužila. Samotná delegace se pak skládala ze tří osob ze Švýcarska a Dánska. Zástupce delegace, dr. Maurice Rossel, po návštěvě popsal Terezín jako „téměř normální město“ s drobnými nedostatky a označil jej za „konečný tábor“ pro transportované Židy.¹²⁰

O chudinském zaopatření Židů. *Národní práce* [mikrodokument]. Praha: Lidová knihtiskárna A. Němec a spol., 1939-1945, 1942, 4(13), 4.

¹¹⁹ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 97-99

¹²⁰ EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0. s. 141-144

4.4.1. Zobrazení v periodickém tisku

Vybraná periodika zobrazují v období kolem delegace v Terezíně nejméně nacistických antisemitských projevů ze všech sledovaných úseků, aniž by o delegaci přímo informovala. Nabízí se tu možnost spojovat tento nízký výskyt negativních zmínek vůči Židům ve spojení s Říší s propagandistickými záměry nacistů na terezínském ghettu. Ale vzhledem k nulovému informování periodik o chystané delegaci a Terezínu obecně nemůžeme tento dohad nijak podložit.

Schválně zde zdůrazňuji, že menší přítomnost antisemitských projevů v periodikách se týkala postoje nacistů a případně jimi podrobených zemí a na těchto územích. Listy totiž naopak přinášely velké množství protižidovských „informací“ ve spojení se zahraničními nepřátelskými i neutrálními státy. Tyto „informace“ pak spočívaly vedle antisemitského bujení v těchto zemích více například v údajném zločinném a sobeckém chování Židů a problémů, které těmto zemím a jejím obyvatelům měli přinášet. Velkým tématem pak bylo za prvé označování nepřátelských států jako ovládaných „zločinnými Židy“ a zdůrazňování Židů jako viníků války na pozadí, kde „tahají za nitky“ těchto států. Za druhé pak zobrazování údajného židovského bohatnutí na válce, zahrnující popisování Židů jako „finančních hyen,“ které „obchodují s lidskou krví.“¹²¹ Nejvíce ze sledovaných periodik tyto názory prezentovalo *České slovo*.¹²²

Zvláštním příkladem přístupu k antisemitismu ve sledovaném období může být projev Adolfa Hitlera z července 1942. Jedním z velkých příkladů odporu vůči nacistům v jejich samotném středu – Německu – je nezdařený atentát na Adolfa Hitlera ze dne 20. července 1944, který je propojený s neúspěšným pokusem o puč a svržení nacionálněsocialistického režimu ze stejného dne. Jednalo se o akci odboje, za kterou stáli i vysocí a nejvyšší vojenští

---

¹²¹ Židovské obchody s invasí. Zatímco vojáci krvácejí, spekulanti si plní kapsy. *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1942, 52(17), 3. ISSN 1802-6265.

¹²² Také v: Evropské potíže s emigranty, V Egyptě žije na 100 000 uprchlíků.: *České slovo*.; Věrní Říši, věrní sobě: *Večerní České slovo*.; Stěhování budapešťských Židů: *České slovo*.; Američtí Židé dostali strach: *České slovo*.; Židovský zájem na zničení Japonska: *České slovo*.; Antisemitismus v SSSR: *České slovo*.; Židovská otázka v Maďarsku: *České slovo*.; Cynická doznání. Surová pomsta Židů na ruském národě.: *České slovo*.; Britský deník prodán americkým Židům: *České slovo*.; Židé vyvlastňují Araby: *České slovo*.; Chléb sovětských zemědělců je zborcen nejen potem, ale i krví. Židův bič práskal nad oběťmi: *České slovo*.; Židé všude stejní: *Lidové noviny*.; V USA ožívuje antisemitismus: *Národní politika*.; Volání na poplach proti antisemitismu v Anglii: *Národní politika*.; Třetí, který se nesměje: *Národní politika*.

činitelé, bývalí politici, odboráři a diplomaté. O záměrech atentátu a následného puče se například Friedemann Bedürftig ve svém *Lexikonu německého nacionalismu 1933-1945* zmiňuje jako o akci, ke které se odboj uchýlil i přesto, „že i v případě úspěchu celého atentátu a politického puče se už stěží dalo počítat s tím, že se Německu podaří dosáhnout u Spojenců míru bez okupace [...]. Ale konspirátoři byli přesvědčeni, že tváří v tvář hrůzným zločinům režimu a dalším ohromným obětem, které by si vyžádalo další pokračování války, se musejí smířit s možností vzniku nové legendy o dýce v zádech.“¹²³ V průběhu obou akcí však bylo několik nedostatků vedoucích k neúspěchu, z nichž první a nejzávažnější vznikl hned v počátku – vzhledem ke špatnému umístění bomby a změnách prostor, ve kterých se k atentátu došlo, vyvázl Adolf Hitler téměř bez zranění. Následný pokus o puč byl během několika hodin potlačen. Není však jisté, zda kdyby vše proběhlo dle plánu, převzetí moci ze strany odboje by uspělo – vzhledem k velké míře podpory, kterou Adolf Hitler měl v širokých Německých kruzích.¹²⁴

Nacistická propaganda využila atentátu spolu s potlačeným pokusem o převrat k propagaci osobnosti Hitlera a německého vítězství, které teď mělo být zaručeno osudem a boží prozřetelností, jež nacistického vůdce uchránila před smrtí. Adolf Hitler přišel se svým projevem ještě 20. července večer. V předchozích reflektovaných projevech byl vždy antisemitismus zastoupen z velké části, kdy Hitler připomínal nepřátelskost Židů a celou židovskou problematiku a životní potřebu ji řešit. V tomto proslovu však Židy vůbec nezminil. Přesto však byl atentát na jeho osobu s židovstvím v následných reakcích spojován, ale to již opět v kontextu s nepřátelským zahraničím. Například *Národní politika* otiskla o atentátu následující řádky: „Nejnižším, protože nejpodlejším způsobem boje jest atentát. [...] Již tato zkušenost, bezpočtukráté dějinami osvědčená, ukazuje směr, kterým je třeba hledat původce zločinu, jehož obětí se měl státí Vůdce: mezinárodní Židovstvo, které dovedlo do svých služeb a pro své zájmy získat stejně východní bolševismus jako západní plutokracie [...]. To nezmenšuje, nýbrž naopak stupňuje strašné provinění těch, kdo se dali vést

---

¹²³ BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1. s. 27

¹²⁴ BEDÜRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1. s. 27-28

židovským rukama a stali se tak vykonavateli podlého plánu.“¹²⁵ Tato slova odvrhují možnost, že by odpor mohl pocházet ze strany samotných německých kruhů, ale dávají do popředí opět mezinárodní Židy jako viníky a nepřátele. O atentátu a pokusu o puč, včetně reakcí na ně, vyšlo ve sledovaných periodikách nespočet článků a tyto tendence s židovstvím jako viníkem v pozadí se objevují v několika z nich, včetně přednášených projevů říšských zástupců, kteří promluvili v reakci na tyto události.¹²⁶

Z celkového obsahu periodik za sledované období můžeme odvozovat propagandistickou stanou nacistů pokračovat v utajování vyvražďování Židů a představách, že tím, co činí, vychází jim nacistická vláda vstříc – a buduje jejich vlastní města a pomáhá zlepšovat vztahy mezi národy. Vzhledem k negativním ohlasům ze zahraničí a snahou zachovat tyto představy, k čemuž nakonec měla sloužit i delegace Červeného kříže v Terezíně, mohla tedy nacistická propaganda záměrně přistoupit k vyškrtání všech nacistických perzekucí a nepřátelství vůči Židům z dobového tisku. Ponechala pak především zprávy o tom, jak sami Židé údajně jsou zločinci, kteří nahnali svět do války a z té nyní profitují, jak si neváží ani podpory ze zahraničí, které jim projevilo přátelství, nýbrž tyto státy již dávno ovládají a vykořisťují.

---

¹²⁵ S Vůdcem k vítězství. *Národní práce* [mikrodokument]. Praha: Lidová knihtiskárna A. Němec a spol., 1939-1945, 1944, 6(199), 1.

¹²⁶ Také v: Šťastné zachránění Vůdcovo: *Lidové noviny*.; Denní rozkaz vůdcův pozemní armádě: *Lidové noviny*.; Dr. Goebbels promluvil k německému lidu: *Lidové noviny*.; Vražedný útok na Vůdce: *Lidové noviny*.; Vůdcovo posláni: *Národní práce*.; Vůdce o pozadí zločinného útoku: *Národní práce*.; Říšská ministr dr. Goebbels o spiknutí proti Vůdci a o zesíleném totálním nasazení. Následky 20. července padnou na nepřátele Říše: *Národní práce*.; Český národ spontánně odmítá hanebný zločin. Vražedný útok na život Vůdcův.: *České slovo*.; Vražedný útok na Vůdce. Vůdce neutrpěl žádného zranění. Vůdce ještě v noci promluvil. Projevy vrchních velitelů.: *Večerní České slovo*.; Vůdce a jeho posláni: *České slovo*.; Totální válka do důsledků.: *Večerní České slovo*.; Řeč říšského ministra dr. Goebbelse: *Večerní české slovo*.; Vůdcův projev po nezdařeném atentátu: *Národní politika*.

Shrnutí

Ve sledovaných obdobích se vlivem proměn politické, společenské i zahraniční situace měnilo jak zobrazování antisemitismu obecně, tak i reflektování konkrétních židovských perzekucí a nálad vůči nacistickému Německu. Kolem každé z vybraných událostí můžeme sledovat vývoj těchto tendencí, z nichž každá nás může lákat k uzavírání rychlých závěrů. Důležité je mít proto na paměti, že ve všech sledovaných obdobích na periodický tisk působilo množství cenzurních opatření.

Za vznikem této bakalářské práce stálo několik otázek. Jedná se o takové otázky, které se ptají jak je možné, že nacistický plán na vyvraždění Židů mohl zajít tak daleko, že jeho oběti dosáhly počtu kolem šesti milionů. Copak byla nacistická propaganda a cenzura skutečně tak důsledná, že nikdo nic netušil? Co se podle lidí skrývalo za hromadným přesídlováním Židů napříč státy? Měli snad možnost vědět o záměrech nacistického konečného řešení, ale rozhodli se nezasahovat, nebo byli natolik ovlivněni propagandou, že sami nacistické cíle podporovali? Tyto otázky práce omezuje na české obyvatelstvo, a protože nacistické tábory sloužily jako hlavní prostředky holocaustu, reflektuje právě jejich zobrazení v českém dobovém tisku.

První z vybraných událostí sleduje rozmezí od září do listopadu 1935, kdy 15. září byly schváleny v Německu antisemitské norimberské zákony. Ze sledovaných období byl rok 1935 tím, kdy na československá média měla nacistická moc nejmenší vliv. Cenzura aplikovaná v periodickém tisku ještě nepodléhala nacistickým přáním, naopak jedním z jejích hlavních cílů byly právě projevy sympatizující s nacismem a tiskoviny německých nacionalistických stran. Na základě toho bychom mohli předpokládat, že postoje periodik vůči německým perzekucím židovského obyvatelstva, stejně jako vůči antisemitismu obecně, budou právě v roce 1935 reflektovat nejupřímněji aktuální názory československé společnosti – bez ohledu na to, jakými směry co do politických cílů se periodika ubírala. Je tu tedy důležité připomenout, že už v roce 1935 cítilo Československo ohrožení ze strany nacistického Německa, což mimo jiné mělo odraz v častém zobrazování protiněmeckých názorů, a to zase mohlo souviset s postoji médií proti německému antisemitismu. Informace o nepřátelských postojích vůči Židům v Německu přinášela periodika v daném období skutečně často právě ve spojení s protiněmeckým přístupem.

Pro tuto práci je však důležité vedle antisemitských nálad v tisku především to, do jaké míry periodika zmiňovala nacistické tábory s ohledem na perzekuce židovského obyvatelstva. Koncentrační tábory vznikaly na území Německa od převzetí moci nacisty v roce 1933 a jejich původním účelem nebylo uvěznění Židů z rasových důvodů, k tomu se podle autora publikace *Holocaust*, Františka Emmerta, uchýlili nacisté až v roce 1938. Židovská ghetta pak nacisté hromadně zakládali až s úmyslem konečného řešení od roku 1940. Zajímavostí proto je, že už v roce 1935 na základě německého antisemitismu periodika *Právo lidu* a *Lidové noviny* spekulovala o shromažďování německých Židů do ghett.

Nejvíce česká periodika informovala o roli nacistických táborů v protižidovských opatřeních po událostech Křišťálové noci, tedy rozsáhlých pogromů proti židovskému obyvatelstvu v noci z 9. na 10. listopadu 1938. Tisk o táborech psal především vzhledem k zatýkání nejen německých, ale také vídeňských Židů a o jejich dopravení do koncentračních táborů. Některé texty komentují krátce další osudy zatčených, například podle *Českého slova* mělo být 146 zadržených německých Židů ubito po příjezdu do tábora v Buchenwaldu. Z těchto článků vychází jeden z bodů důležitých pro závěr této práce – český národ byl informován o existenci nacistických táborů.

A také byl informován o dopravování Židů do těchto táborů, ale ne ve spojení s konečným řešením židovské otázky. Důležité je tu především vzpomenout, že v dané době už bylo české území zmenšené a okleštěné v důsledku Mnichovské dohody a hospodářsky závislé na nacistickém Německu. Ačkoliv tedy nacisté nepraktikovali nad českými periodiky oficiální cenzuru, cenzura domácí sama zamezila protinacistickým projevům. Můžeme sledovat takřka úplné vymizení dřívějšího protiněmeckého proudu. O nacistickém antisemitismu periodika reflektovala neutrálně – nepodporovala jej, ale ani neodsuzovala, vyvarovala se projevům nesouhlasu vůči Německu. Ačkoliv tedy periodika informovala o zatýkání, nepřipojovala k němu v podstatě žádné názory, především ne negativní. Navíc pak vedle toho otiskovaly listy texty o postojích Německa, které ve velké míře prezentovalo svou protižidovskou propagandu. Podle té byli Židé zatýkáním trestáni za své zločiny, a navrch tomu vyzývalo Německo původce pogromů Křišťálové noci k zastavení všech protižidovských akcí – protože židovský trest se měl řešit zákonnou cestou. O nesouhlasu s německým antisemitismem periodika referovala ve vytyčeném období kolem Křišťálové noci pouze ve vztahu k zahraničním státům, kdy například Spojené státy americké projevovaly svůj negativní postoj.

Závěrem za Křišťálovou nocí a sledovaným obdobím od 25. října 1938 do 10. ledna 1939 je tedy, že české obyvatelstvo bylo o nacistických táborech vzhledem k zatýkání Židů informováno, ale o podmínkách v nich panujících jen málo a těžko mohlo z prezentovaných informací předvídat hrůznou roli, kterou nacistické tábory měly později sehrát. Můžeme jen přemýšlet nad tím, zda kdyby v tuto chvíli o tvrdých pogromech proti Židům, podmínkách v táborech a nacistické antisemitské nenávisti byl český lid informován jinak, bez jakýchkoliv propagandistických a cenzurních zásahů, bylo by to pro něj předpovědí budoucího vyvražďování Židů a role nacistických táborů v něm.

Rozdílem třetí a čtvrté sledované události oproti dvěma předchozím je, že proběhly už v době existence Protektorátu Čechy a Morava, který byl podřízen nacistické okupační správě a cenzuře. Přísný cenzurní dozor byl nacisty prováděn ve dvou až třech krocích pro zajištění, aby do tisku neuniklo nic, co by nebylo v souladu s přáním německé Říše. Velkým rozdílem oproti dříve aplikované české cenzuře pak bylo (samozřejmě kromě cenzurních pokynů) to, že čtenáři se o ní z periodika neměli jak dovědět. Dříve byl cenzurovaný text nebo jeho část zakryt bílým okénkem, nacistická cenzura však trvala na nahrazení vadného textu novým obsahem. Periodika pak budila dojem, že přímo z redakcí putovala bez kontroly mezi český lid.

Ve válce nacistická propaganda označovala Židy za největší nepřátele míru, šířila myšlenky o celosvětovém židovském spiknutí, označovala židovstvo za zhoubný živel tahající za nitky nepřátelských států a přednášela řadu dalších židovských údajných zločinů, spiknutí a provinění. Protižidovským postojem se nacisté netajili, ovšem samotný plán na jejich vyhlazení naopak podléhal utajení maximálnímu.

Poslední detaily takzvaného konečného řešení židovské otázky projednali němečtí představitelé 20. ledna 1942 na takzvané konferenci ve Wannsee, kde finálně rozhodli o likvidaci v rozsahu jedenácti milionů evropských Židů. Nacistická propaganda jako oficiální důvody židovského přesídlování udávala budování židovské samosprávy a zlepšování židovských vztahů s dalšími národy a nacistické tábory byly vydávány za židovská města. Do jaké míry tedy periodika předkládala informace o skutečných plánech a vyhlazovací roli nacistických táborů?

Ve svých dvou velkých projevech otisknutých v reflektovaném období mezi 6. lednem a 19. březnem 1942 přednesl říšský vůdce Adolf Hitler své záměry se židovstvem jen pouhými několika slovy. Byla to prorocství, že židovství bude zničeno, že jako nepřítel světa dohraje

alespoň na tisíciletí svou úlohu a že válkou bude vyhlazen Žid. A to bylo vše. O konferenci ve Wannsee vyhledané články neotiskly jediné slovo, nezmiňovaly se ani o plánech konečného řešení, ani o podmínkách v nacistických táborech, natož o nově vznikajících čistě vyhlazovacích táborech s plynovými komorami. Několik textů se zmiňuje o židovských ghettech v rámci nacistické propagandy – prezentují je tedy jako místa pro rozvoj židovského pospolitého a autonomního života. Nejblíže alespoň náznaků skutečné role nacistických ghettt se přiblížily *Lidové noviny*, když nově plánovaná ghetta na Slovensku komentovaly slovy, že usazováním židovského živlu ve střediscích se usnadňuje jeho kontrola. Ale to je skutečně jen střípek reality.

Odpověď na předchozí otázku, do jaké míry periodika otiskovala informace o skutečných rolích nacistických táborů a o konečném řešení, tedy je, že je neotiskovala. Náš sledovaný závěr zůstává takový, že české obyvatelstvo sice vědělo o existenci určitých nacistických táborů a shromažďování židovského obyvatelstva, ale nemělo ze sledovaných periodik možnost dozvědět se o likvidaci Židů, ani z nich nedostalo dostatek podkladů pro případné domýšlení se o této likvidaci.

Poslední sledovanou událostí byla delegace Červeného kříže v židovském ghettu v Terezíně, kterou pozvali sami nacisté za účelem vyvrácení „pomluv“ vydávaných britským tiskem ohledně německého zacházení se Židy. Terezínským ghetttem prošlo za války asi 140 000 Židů a z nich 35 000 přímo na místě zemřelo – dalších 83 000 pak bylo zavražděno po deportaci do dalších táborů. Během sledovaného období od 9. června do 22. srpna 1944 neinformovala vybraná periodika o delegaci ani jediným textem a celkově neotiskovala téměř žádné projevy antisemitismu ve spojení s nacistickou mocí. Dnes můžeme v kontextu k dostupným informacím spekulovat s myšlenkou, že nepublikování antisemitských nacistických názorů bylo spojeno s plánovanou delegací a zkrášlovací akcí v Terezíně, který měl hrát propagandistickou úlohu židovského sídelního území. Čeští obyvatelé v dané době ale neměli k dispozici z periodik jediné vodítko jak k této delegaci, tak obecně k událostem holocaustu.

Jediné antisemitské projevy tiskla periodika ve spojení s nepřátelskými a neutrálními zahraničními články a se zločiny, kterých se židovstvo v nich mělo dopouštět. Dokonce ani po neúspěšném atentátu na Adolfa Hitlera se situace nezměnila, Hitler, který dříve ve sledovaných projevech propagoval myšlenky nacistického antisemitismu zcela běžně, se o Židech tentokrát vůbec nezmínil. Jen v některých následných reakcích spojovala periodika

atentát s mezinárodním židovstvem – opět v pohledu z nepřátelského a neutrálního zahraničí, které měli Židé na pozadí ovládat.

Nejčastější spojení Židů a nacistického Německa pak ze sledovaných článků vychází jen vzhledem k propagandě shromažďování Židů do táborů za účelem zlepšování vztahů a budování židovské samosprávy.

Konečný závěr vycházející ze sledované reflexe perzekucí židovského obyvatelstva, konkrétně role nacistických táborů v jejich rámci, tedy zní následovně: Ačkoliv české obyvatelstvo vědělo o existenci nacistických táborů a do jisté míry o uvěznění Židů v těchto táborech, jejich skutečný účel mu nebyl ve vybraných listech a obdobích prezentován, ani jej nešlo z vydaných textů spolehlivě odvodit.

Nakonec je třeba pamatovat, že své závěry stanovuje tato práce pouze na základě získaných informací z vybraných periodik a ve vyhrazených obdobích před a v průběhu druhé světové války. Je vhodné proto zmínit, že některé odborné publikace pracují s myšlenkou, že veřejnost o záměrech konečného řešení mohla být v určité míře informována už dříve, než po osvobození nacistických táborů na konci druhé světové války.

Závěr

Holocaust byl, je a nadále zůstává jedním z nejhorších zločinů proti lidskosti, kterému padlo za oběť kolem šesti milionů židovských osob. Středisky pro masovou likvidaci Židů se staly nacistické tábory – ghetta, koncentrační a vyhlazovací tábory – ve kterých uvěznění podléhali jak příšerným životním podmínkám, tak byli hromadně vražděni ze stran nacistických dozorců. Tato práce si dala za cíl reflektovat zobrazení těchto nacistických táborů v rámci perzekucí židovského obyvatelstva, a to ve vybraných obdobích před a v průběhu druhé světové války, která byla hlavním dějištěm holocaustu.

Práce si stanovila konkrétní výzkumnou otázku, a to do jaké míry tehdejší české obyvatelstvo vědělo o skutečném účelu nacistických táborů na základě informací, které jim ve vybraných obdobích předkládala konkrétní dobová periodika. Předpokládaly se čtyři možné výsledky:

1. České obyvatelstvo nebylo vybranými periodiky v daných obdobích informováno o existenci nacistických táborů a nemohlo si z vyhledaných textů existenci ani účely těchto táborů odvodit.
2. České obyvatelstvo bylo vybranými periodiky v daných obdobích informováno o existenci nacistických táborů, ale jejich skutečný účel mu nebyl prezentován ani jej nešlo z vyhledaných textů odvodit.
3. České obyvatelstvo bylo vybranými periodiky v daných obdobích informováno o existenci nacistických táborů, jejich skutečný účel mu nebyl prezentován, ale z obsahu vyhledaných textů jej šlo odvodit.
4. České obyvatelstvo bylo vybranými periodiky v daných obdobích informováno o existenci nacistických táborů a také o jejich skutečném účelu.

Na základě výzkumu a informací ze všech vyhledaných otištěných textů z daných období stanovila práce za svůj závěr bod druhý, tedy že české obyvatelstvo vědělo o existenci nacistických táborů a do jisté míry také o shromažďování Židů v nich, ale jejich skutečný účel mu prezentován nebyl a z dohledaných otištěných textů jej nebylo možné dostatečně odvodit. Minimálně ve sledovaných obdobích tedy přísná nacistická cenzura splnila svůj účel a utajila před českou veřejností pravdu o hromadných vraždách, která masově najevo vyšla po osvobození táborů na konci druhé světové války.

Použitá literatura

Dobová periodika

České slovo: 1.9.1935-15.11.1935; 25.10.1938-10.1.1939; 6.1.1942-19.3.1942; 9.6.1944-22.8.1944

Večerní České slovo: 1.9.1935-15.11.1935; 25.10.1938-10.1.1939; 6.1.1942-19.3.1942; 9.6.1944-22.8.1944

Lidové noviny: 1.9.1935-15.11.1935; 25.10.1938-10.1.1939; 6.1.1942-19.3.1942; 9.6.1944-22.8.1944

Právo lidu: 1.9.1935-15.11.1935; 25.10.1938-31.12.1938

Večerník ranních novin: 1.9.1935-15.11.1935; 25.10.1938-31.12.1938

Národní práce: 1.1.1939-10.1.1939; 6.1.1942-19.3.1942; 9.6.1944-22.8.1944

Národní politika: 1.9.1935-15.11.1935; 25.10.1938-10.1.1939; 6.1.1942-19.3.1942; 9.6.1944-22.8.1944

Polední národní politika: 1.9.1935-15.11.1935; 25.10.1938-10.1.1939; 6.1.1942-19.3.1942; 9.6.1944-22.8.1944

Literatura a tištěné prameny

BEDNAŘÍK, Petr, JIRÁK, Jan a KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 2., upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2019. 456 stran. ISBN 978-80-271-0553-3.

KONČELÍK, Jakub, VEČEŘA, Pavel a ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2010. 310 s., xxxii s. obr. příl. ISBN 978-80-7367-698-8.

BERÁNKOVÁ, Milena, KŘIVÁNKOVÁ, Alena a RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky: celost. vysokošk. učebnice*. Díl 3, *Český a slovenský tisk v letech 1918-1944*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. 315 s., [16] s. fot.

BEDŮRFTIG, Friedemann. *Třetí říše a druhá světová válka: lexikon německého nacionálního socialismu 1933-1945*. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 2004. 666 s. Obzor; sv. 52. ISBN 80-7260-109-1.

BUDIL, Ivo, TYDLITÁTOVÁ, Věra, ARAVA-NOVOTNÁ, Lena, TARANT, Zbyněk, *Encyklopedie dějin antisemitismu*. 1. vydání, Plzeň: Západočeská univerzita, 2013. 292 s. ISBN 978-80261-0206-9.

LAQUEUR, Walter. *Měníci se tvář antisemitismu: od starověku do dnešních dnů*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 216 s. ISBN 978-80-7106-927-0.

EMMERT, František. *Holocaust*. Praha: Mladá fronta, 2018, 176 s. ISBN 978-80-204-4817-0.

Internetové zdroje

Usnesení Poslanecké sněmovny z 26. schůze ze dne 25. ledna 2019: k návrhu usnesení Poslanecké sněmovny ke Dni památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti /sněmovní dokument 2076/. In: 81. *Usnesení Senátu*. Česká republika: Parlament České republiky, 2019, Příloha k usnesení Senátu č. 81, číslo 463. Dostupné také z: <https://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/90463/75783>

ŠRÁMEK, Dušan. *Československá ekonomika v letech 1918-1938*. Revue Politika [online]. 2008, 20.11.2008, VI. (XIX.) [cit. 2020-07-19]. ISSN 1803-8468. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/ceskoslovenska-ekonomika-v-letech-1918-1938>

Teze bakalářské práce

SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce	
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Barbora Tvardíková	
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2017	
E-mail diplomantky/diplomanta: B.Tvardikova @seznam.cz	
Studijní obor/forma studia: Mediální studia/Kombinované studium	
Předpokládaný název práce v češtině: Proměny zobrazení role koncentračních táborů v perzekucích židovského obyvatelstva ve vybraných českých tištěných médiích v obdobích před a v průběhu Druhé světové války	
Předpokládaný název práce v angličtině: Transformation of the display of concentration camp's role in the persecution of the Jewish population in the Czech periodicals in selected time periods before and during the Second World War	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013): (diplomovou práci je možné odevzdat <u>nejdříve po dvou semestrech</u> od schválení tezí) LS 2019/2020	
Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků): Bakalářská práce bude obsahovat teoretickou a praktickou část. Praktická část bude ukazovat mediální obraz koncentračních táborů ve vztahu k perzekucím židovského obyvatelstva v českém dobovém tisku a jeho proměny vzhledem k vybraným obdobím. Tedy od přijetí Norimberských zákonů v roce 1935 do vzniku takzvaného Protektorátu Čechy a Morava roku 1939, dále během jeho existence do ustanovení konečného řešení židovské otázky na Konferenci ve Wannsee 1942 a v době osvobození táborů 1945. Teoretická část bude seznamovat s historickým kontextem práce a dále s charakteristikami vybraných periodik. Cílem práce je popsat proměny mediálního obrazu koncentračních táborů vzhledem k perzekucím židovského obyvatelstva v dobovém českém tisku a v kontextu historické, politické a společenské situace ve vybraných obdobích. Z práce by mělo být patrné, jak tento obraz ovlivňovala propaganda, jaká pozornost se problematice věnovala a v jakých souvislostech tato pozornost stoupala či klesala.	

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. **Titulní strana**
2. **Prohlášení o samostatném vypracování práce**
3. **Poděkování**
4. **Obsah**
5. **Úvod**
  - Seznámení s obsahem práce, stručné vymezení cíle a tématu práce, zdůvodnění výběru tématu a použitých metod.
6. **Vlastní text práce**
  - Historický kontext – koncentrační tábory, nacistické Německo, české země ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století, Protektorát Čechy a Morava, holocaust, antisemitismus, Konference ve Wannsee
  - Dobová média – seznámení s jednotlivými periodiky, prvky dobové cenzury, prvky dobové propagandy
  - Mediální obraz koncentračních táborů – zobrazení tématu v jednotlivých obdobích, porovnání těchto obrazů a jejich analýza, uvedení obrazu do historických, politických a společenských souvislostí, zpracování závěrů
7. **Závěr**
  - Shrnutí práce a jejích výsledků a zhodnocení dosažení cílů práce.
8. **Seznam pramenů a použité literatury**

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):

Dobová česká periodika:

- Lidové noviny 1935-1945
- Národní politika 1935-1945
- České slovo 1935-1945
- Právo lidu, od 1.1.1939 Národní práce 1935-1945

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Kvalitativní výzkum

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany, 1935-1945.

- Lidové noviny založil roku 1893 Adolf Stránský. Periodikum se již od založení věnovalo ve svém obsahu zahraniční politice a kultuře a neslavnější érou procházelo v meziválečném období. V průběhu Druhé světové války spadaly noviny pod Říšskou správu a v dubnu 1945 byly zastaveny. Mezi nejznámější redaktory patří například Karel Čapek a Ferdinand Peroutka.

Národní politika. V Praze: V. Nedoma, 1935-1945.

- Národní politika byla pravděpodobně nejprodávanějším deníkem v předválečném Československu a vycházela od roku 1883 do května 1945. Deník byl populární díky své inzertní příloze Malý oznamovatel.

České slovo. Moravská Ostrava: Melantrich, 1935-1945

- České slovo vycházelo od roku 1907 s přestávkou v průběhu První světové války až do roku 1945, kdy se deník přejmenoval na Svobodné slovo, později Slovo, a dále vycházel až do roku 1996. Deník vznikl jako ústřední deník České strany národně sociální a mezi nejznámější redaktory patřil například šéfredaktor Karel Lažnovský.

Právo lidu: časopis hájící zájmy dělníků, maloživnostníků a rolníků. Kukleny u Hradce Králové: Ladislav Pavel, 1935-1938.

- Právo lidu vycházelo od roku 1893 jako sociálně demokratický deník a od roku 1897 pak jako ústřední orgán Československé strany sociálně demokratické dělnické. Od ledna 1939 vycházelo periodikum pod názvem Národní práce jako součást Národní strany práce. Po konci Druhé světové války bylo obnoveno s původním názvem.

Národní práce. Praha: Lidová knihtiskárna A.Němec, 1939-1945.

- Národní práce vznikla přejmenováním z deníku Právo lidu a vycházela v letech 1939 až 1945, kdy byl obnoven původní název periodika.

SOFSKY, Wolfgang. Řád teroru: Koncentrační tábor. 1. vyd. Praha: Argo, 2006. s. 375. ISBN 80-7203-818-4.

- Kniha se věnuje historii nacistických koncentračních táborů. Součástí titulu jsou analýzy týkající se struktury, organizace a sociální struktury těchto táborů. Autor díla, Wolfgang Sofsky, je německý sociolog.

HLUŠIČKOVÁ, Růžena, KUBÁTOVÁ, Ludmila a MALÁ, Irena. Tábory utrpení a smrti. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1969. 489, [3] s.

- Kniha obsahuje dokumentární přehled nacistických koncentračních, židovských, internačních, pracovních a zajateckých záborů, které byly za Druhé světové války zbudovány na území Československa.

NĚMEČEK, Jan, ed. a kol. Československo a krize demokracie ve střední Evropě ve 30. a 40. letech XX. století: hledání východisek. Praha: Historický ústav, 2010. 489 s. ISBN 978-80-7286-156-9.

- Publikace mapuje proměny politického, ideového a hospodářského prostředí Československa v letech 1933 až 1948.

KONČELÍK, Jakub, Petr ORSÁG a Pavel VEČEŘA. Dějiny českých médií 20. století. Praha: 2010. ISBN 978-80-7367-698-8.

- Kniha se zabývá historií českých médií, jako jsou tisk, televize a rozhlas, ve 20. století. Věnuje se rozvoji médií chronologicky dle historického kontextu, a to z několika pohledů, například z hlediska cenzury a legislativy.

KONČELÍK, Jakub, Barbara KÖPPOVÁ a Jitka KRYŠPÍNOVÁ. Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmara. Praha: 2003. ISBN 80-246-0591-0.

- Publikace, která zobrazuje mimo jiné nacistickou propagandu v českých zemích, obsahuje edici stenografických zápisů novináře Antonína Fingera z tiskových konferencí konaných při Úřadu říšského protektora v letech 1939-1941. Dále dílo obsahuje oficiální zápisy Tiskového odboru protektorátní vlády.

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

RIEDEL OVÁ, Michaela. Koncentrační tábory jako důsledek nacistické ideologie v Německu. Olomouc, 2012. Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Mgr. David Hampl, Ph.D.

DIVIŠ, Jakub. Život pod Goetheho dubem. Koncentrační tábor Buchenwald v letech 1937–1945. Praha, 2014. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Vedoucí práce PhDr. Jan Randák, Ph.D.

SAK, Tomáš. Otázka takzvaného "konečného řešení" a konference ve Wannsee. Plzeň, 2017. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Vedoucí práce PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Datum / Podpis studenta/ky

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

MARTIN GRONAU

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNY FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTIŠKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE SCHVALUJE NA IKSŽ VEDOUCÍ PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.